

Liturgikus örökségünk VI.
A Boksay-Malinics *Irmológion* megjelenésének 100. évfordulója
alkalmából 2006. november 16-án rendezett szimpozium anyaga

Kiadja:
a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola
Liturgikus Tanszéke
Nyíregyháza
Bethlen G. u. 13-19.
Tel.: (42) 597-600
Fax: (42) 420-313
e-mail: atanaz@atanaz.hu

Felelős kiadó:
Dr. Pregun István
főiskolai rektor

Szerkesztette:
Ivancsó István
e-mail: ivancsoi@atanaz.hu

© 2006 Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék

ISSN 1786-2639
ISSN 1785-2722
ISBN-10: 963-87101-6-0
ISBN-13: 978-963-87101-6-1

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA
LITURGIKUS TANSZÉK 16.

Liturgikus örökségünk VI.

A Boksay-Malinics *Irmológion* megjelenésének
100. évfordulója alkalmából
2006. november 16-án rendezett szimpozion
anyaga

Nyíregyháza
2006

IVANCSÓ ISTVÁN

MEGNYITÓ

Tisztelt Részvevők! Kedves Vendégeink!

Püspök úr hivatalos távolléte folytán nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy liturgikus szimpozionunkat megnyissam.

Hittudományi Főiskolánk Liturgikus Tanszéke immár a hatodik liturgikus szimpoziont rendezi. A rendezvényeknek mindig valamilyen aktualitása volt, mindig valamilyen eseményhez kötődött, s így van ez most is.

Az első liturgikus szimpoziont a Liturgikon megjelenésének 100. évfordulója alkalmából rendeztük.

A második a Krucsay-féle liturgia-fordításról szolt a 210. évfordulón. Mint tudjuk, ez volt az első magyar nyelvű a teljes Szent Liturgia, mely kéziratban maradt fenn.

A harmadikat a Danilovics-énekkönyvről tartottuk a hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság létrejöttének 125. évfordulóján.

A negyedik liturgikus szimpozion a Paraklisz önálló formában való megjelentetésének 100. évfordulójára lett rendezve.

Az ötödik szimpozion a vatikáni magyar nyelvű Szent Liturgia 40. évfordulóját ünnepelte.

Visszatekintve erre a sorozatra, azt mondhatjuk, hogy már önmagában is tekintélyes. De ha hozzátesszük, hogy mindezek anyaga nyomtatásban is megjelent – a *Liturgikus Örökségünk* sorozat tagjaiként kapható is –, még fontosabbnak tarthatjuk.

Mindezek fényében, s most is a jelen szimpozion kapcsán, két gondolat kell hogy vezéreljen bennünket.

Az egyik: Örökségünk mentése. – Oly sokszor elmondták rólunk, elmondtuk magunkról, hogy szegények vagyunk, az ország legszegényebb rétege. Hát mentjük azt, ami menthető az örökségünkéből! Szegénységünkben is olyan kincseket tudunk felmutatni, mint az eddigi – s reméljük, a további – szimpozionok anyaga.

A másik: Ezáltal erősítsük önazonosságunkat! Keleti egyházunk a liturgiájából él. Ez az, ami megkülönböztet másoktól, más egyházaktól,

más részegyházaktól. Hiszen a depositum fidei változtathatatlan. A kifejezési formái, az egyházban megélt liturgikus formája az, ami változó, változtatható. S végső soron ez adja az egyház sokszínűségét, katolicitását.

Ebbe a sorozatba illeszkedik a Boksay-Malinics *Irmológion*, melynek centenáriumát ünnepeljük. A nyár elején Ungváron nagyszabású nemzetközi konferenciát tartottak már róla. Az igazsághoz tartozik, hogy mi kezdtük előbb szervezni ezt a szimpoziont. Szerényebb körülmények között. De megtartjuk!

Amint majd hallani fogjuk az előadásokban, drága kincsünk a száz esztendő *Irmológion*: erre alapozódott és alapozódik a liturgikus éneklésünk. Így az ünneplést önmagában is megérdemli.

De szerzője, Boksay János görög katolikus áldozópap olyan családból származott, mely ősi. Családfáját 1285-ig tudja visszavezetni, amint a szimpozionhoz csatlakozó kiállítás anyagában látható. Így önmagában is megérdemelne egy történelmi konferenciát a személye. S különösen, ha azt is tudatosítjuk, hogy kezdettől fogva mindig volt bizánci szertartású pap a családban, és remélhetőleg, hamarosan ismét lesz.

Ám itt az *Irmológionra* irányítjuk a figyelmünket, sőt elsősorban arra.

Így az előadások sora a következő lesz:

Miután megismerkedünk Boksay János életrajzával, következik az *Irmológion* bemutatása, mégpedig létrejöttének történetével. Egy sajnálatos tényt is be kell jelentenem: Petrasevics Nicefor atya a héten kórházba került, így nem tudja megtartani előadását az *Irmológion* ószláv és magyar változatának egybevetéséről. Azonban Kocsi Fülöp atya és Boksay Péter átvállalták mondanivalójának legalább lényegi tolmácsolását. Hallani fogunk kántortanítóink múltjáról és jövőjéről is, majd pedig a liturgia magyar énekléséről.

Kívánom, hogy mindenki gyarapodjék jelen liturgikus szimpozionunk révén: Lelkében kincessel térjen haza, görög katolikus önanonosságában megerősödve! Így éri el rendezvényünk a célját.

Még egy fontos bejelentésem van hátra. A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola az idén első alkalommal kapcsolódik be önállóan a Magyar Tudomány Napja rendezvénysorozatba. Eddig ugyanis mindig a társ felsőoktatási intézményekkel és a megyei tudományos közalapítvánnyal együtt tartottuk előadásainkat. A liturgikus szimpozionunk tehát az országos rendezvények sorozatába illeszkedik, a

Magyar Tudományos Akadémia is felvette rendezvénysorozatába, az ismertető füzetben is megjelentünk. Mindez különös hangsúlyt és fontosságot ad a tudományos ülésünknek.

Ezek után a liturgikus szimpoziumot megnyitom, és felkérem dr. Pregun István főiskolai rektor urat az elnöki tiszttel ellátására és a tudományos ülés levezetésére.

Megnyitó

BOKSAY PÉTER

BOKSAY JÁNOS ÉLETRAJZA

Boksay János görög katolikus pap, kanonok, zeneszerző¹ 1874. július 6-án született Huszton, Máramaros megyében. Édesapja Boksay Bertalan szolgabíró, édesanyja Kovordányi Ilona volt. Mélyen vallásos négy gyermekes családban nevelkedett, testvérei Irén, Izidóra, András. Felfigyelve János zenei érdeklődésére, korán magántanároknál oktatták zenére. Az alapiskolát Huszton, a középiskolát és teológiai tanulmányait Ungváron, végezte.

Pappá excellenciás Firczak Gyula püspök úr szentelte 1898-ban. Ezt megelőzően Demjanovics Margitot vette el feleségül és házaságuk gyümölcsként négy gyermekük született: Margit, Endre Béla, Gyula (áldozópap) és Ilona. Segédlelkészi feladatát Lipsán, Huszt közelében kezdte meg, majd rövid ideig Huszton volt káplán. 1899-ben kapott kinevezést az Ungvári Tanítóképző² és a Teológiai Főiskola zenei vezetői posztjára.

Tevékenysége nyomán a püspök felkérése alapján 1906-ban megjelent az *Egyházi Közénekek*³ című kottás gyűjtemény, melynek társszerzője Malinics József. Az ungvári székesegyház karnagyaként, egyes források szerint tíz, más források szerint tizenegy teljes Aranyszájú Szent János Liturgia feldolgozást készített, melyek közül a C-dúr vegyes karra íródott Liturgia a legközismertebb. Ez a Rózsavölgyi Zeneműkiadónál jelent meg valószínűleg 1911-ben. A G-dúr férfikari és Á-dúr vegyes kari Liturgiák is többször felhangzottak már görög katolikus templomainkban az elmúlt években. Szent Jozafát vértanú emlékére is komponált Liturgiát. Kéziratos formában az Esz-dúr Liturgia maradt még fenn, de sajnos további művei elkallódtak, vagy mindmáig ismeretlen helyen vannak. (Ezúton szeretném megragadni az alkalmat és kérni, hogy amennyiben valakinek tudomása van ilyen művekről, kérem, jelezze.)

¹ BÉKÉS, G., *Magyar Görög Katolikus Személyi Lexikon*, Nyíregyháza 1982, [13].

² *Schematismus cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Munkácsensis ad annum Domini*, Ungvárini 1908, 56.

³ SZABÓ, J., *A Görög Katolikus Magyarország utolsó kálvária útja*, Budapest 1913, 447.

Kórusával már 1904-ben több helyen is fellép, többek között Kecskeméten egy kórusversenyen, ahol 33 énekkar közül a 4. helyen végeztek, kitüntetéssel.

Budapestre helyezték és középiskolai hitoktató lett 1909-ben, mellyel párhuzamosan feladata volt a pesti Görög Katolikus kórus megszervezése, valamint az ószláv liturgia magyarosítása. Budapesten töltött éve alatt továbbfejlesztette zenei tudását, konzervatóriumba járt.

1912-ben visszatért Kárpátjára, és szinevéri paróchus lett. Itt élte át családjával a világháborút, ami nem volt könnyű időszak. 1919-ben Papp Antal püspök úr huszti paróchusnak és kerületi esperesnek, 1922-ben pedig konzisztórium tagnak nevezte ki. 1939-ben magyarországi országgyűlési képviselővé választották Kárpátjáról.

Boksay János papi és művészi munkássága mellett markáns ruszin politikai arcúval is rendelkezett. A Ruszin Nemzeti Tanács tagja volt, ahol képviselőtársaival a ruszin autonómia törekvéseit támogatta, amely Magyarország keretein belül valósulna meg. Horváth Lajos történész-levéltáros, a Magyar Országgyűlés Hivatalának nyugdíjas szakfőtanácsosa így nyilatkozik erről: „Ezek a képviselők végtelenül szerették ruszin népüket és meg voltak győződve arról, hogy a ruszinság a Kárpát-medencében a legjobb helyen van a magyar állam kötelékében. Ennek történelmi bizonyítékeként emlegették a 800-1000 éves ruszin-magyar gyümölcsöző együttélést. 1939 márciusában a Magyar Honvédség bevonult Kárpátjára. Az 1939. május 28-29-ére kiírt országgyűlési választást az idő rövidsége miatt nem lehetett még ezen a területen megtartani, ezért a magyar kormány behívásos alapon töltötte be Kárpátja képviselőinek székét. Így aztán 1939. június 21-én ünnepélyes körülmények között foglalta el helyét a Parlament Képviselőházában Bródy András, Boksay János, Bencze György, Demkó Mihály, Fenczik István, Földesi Gyula, Hajovicz Péter, Hápká György, Homicskó Vladimir, Korláth Endre, Ortutay Jenő, Spák Iván, R. Vozáry Aladár és Zsegora Ödön. A Magyar Országgyűlésben ők külön csoportot alkottak, mint majd később az erdélyi képviselők is. Az ügyekben egyeztettek, bár nem voltak mindig egységesek. Tették ezt szabad akaratukból. Mégis, eszmei együttműködésüknek az alapja az volt, hogy a ruszin nép és Kárpátja területi autonómiáját a Szent István-i Magyarország kebelében kívánták megvalósítani.”⁴

⁴ BUBNÓ, T., „Boksay János (1874-1940). 130 éve született a ruszin és a magyar görög katolikuság liturgikus zenei életének meghatározó egyénisége”, in *Ruszin Világ* 10 (2004) 1.

Engedjenek meg egy kis kitekintést a Boksay család ősi múltjára. Először is a királyi oklevélből: „Mi Árpád-házi IV. László a Teremtő Úristen akaratából Magyarország, Dalmácia, Horvátország... törvényesen megkoronázott királya, az alábbiakban a következő királyi akaratunkat hozzuk nyilvánosságra. Ezennel nemesi rangra emelem Boksa nemzetbeli György mesterijász dandárnokot, a dürnkurti csatában tanúsított vitézségéért...”

Armális pajzsának külsejét a következő díszítmények ékesítik. Fent a pajzsdudor alatt egy lant keresztbe tett két karddal, mint a család énekes-regős tagjainak jelképe. Balra egy irhabőr tekercs írással, mint a család bölcs filozófus tagjainak jelképe. Jobbra hasított hármaskereszt, mint a család ősi görög hitű paptagjainak jelképe. Lent a félhold és a csillag, mint a család ősi türk származásának jelképe.

A kis kitérő után visszatérek előadásom főszereplőjéhez Boksay Jánoshoz és zárásként szeretném elmondani, hogy Huszton nagy odaadással és szeretettel szolgálta híveit élete végéig. A ruszin nemzetiségért sokat tett, a Ruszin Nemzeti Tanács tagja volt, mint azt már hallhatuk, ezért nagy köszönettel és részvétellel vettek tőle búcsút temetésén 1940. április 24-én bekövetkezett halálát követően. A temetési szertartást Sztójka Sándor öccsellenciája végezte számos pap és sok hívő jelenlétében. Síremléke Huszton a várban található.

IVANCSÓ ISTVÁN

A BOKSAY-MALINCS *IRMOLÓGION* A HAJDÚDOROGI EGYHÁZMEGYÉBEN

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. Az *Irmológion* és a Hajdúdorogi Külhelynökség; 1/ A püspöki körlevelek híradásai; 2/ Az irattári dokumentumok tanúsága; 3. Az *Irmológion* fogadtatása a Hajdúdorogi Egyházmegyében; 1/ Pozitív vélemények; 2/ Negatív megszólalások; 4. Egy újabb, másik kiadás terve; 5. Összegzés.

1. Bevezetés

Az idén száz esztendőös jubileumát ünneplő Boksay-Malinics *Irmológion* – bár a Hajdúdorogi Egyházmegye liturgikus dallamkincsét mind a mai napig egyértelműen meghatározza – eddig nem kapott megfelelő szakirodalmi méltatást a magyar görög katolikus egyház részéről.¹ Csupán a kezdeti, a kiadása körüli híradások jelentenek ez alól némi kivételt. Később pedig a 20. század első évtizedeiben fellángolt sajtóvita rövid lélegzetű tudósításai emlékeznek meg róla, miközben az egységes éneklési mód kialakítása érdekében hol egyértelműen pozitív példának, hol kevésbé példaadónak tekintették.

Azt mondhatjuk tehát, hogy *Irmológionunk* csöndes szolgáltólként volt jelen a száz év jelentős részében, s ma is rá alapozódik a Hajdúdorogi Egyházmegye, sőt az egész magyar görög katolikus liturgikus éneklési módja és gyakorlata.

Mindezekkel együtt tehát teljes ismeretlenségről nem lehet beszélni, különösen akkor nem, ha figyelembe vesszük azokat a bibliográfiai jellegű gyűjteményeket is, amelyek – természetesen – magukban

¹ Csupán az utóbbi időből lehet említeni: CSELÉNYI, I. G., „A Hajdúdorogi Egyházmegyében használatos liturgikus dallamkincsünk”, in Timkó, I. (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987*, Nyíregyháza 1987, 182-192. Különösen a 188-189. lapokon ad méltatást az *Irmológionról*. – Legújabbban pedig már a mű teljes bemutatását végeztem el: IVANCSÓ, I., *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja I. Nyomtatásban megjelent művek*, Nyíregyháza 2006, 263-276.

foglalták ezt a jelentős művet is. Eddig négy ilyen ismeretes, amely tartalmazza az *Irmológion* hosszabb-rövidebb leírását.

Sztripszky Hiador a 68. tétel alatt írta le az *Irmológiont*,² semmi megjegyzést nem fűzve hozzá. Kiadási évét viszont 1904-re tette, ami tévedést jelent, mert egyrészt a címlapon látható engedélyezési dátumok,³ másrészt az alább következő körlevélbeli tudósítások egyértelműen igazolják, hogy 1906-ban jelent meg.⁴

A Lelekács-Harajda-féle *Kárpátalja Általános Bibliográfiája*⁵ a 926. tétel alatt írta le a művet. Az 1904-es évszámot szögletes zárójelbe tette, éppen úgy, mint Sztripszkyj.

Saját magam előbb a magyar nyelvű, görög katolikus, nyomtatásban megjelent, liturgikus művek gyűjteményét bemutató második tanulmányban írtam le az *Irmológiont* a 42. szám alatt.⁶ Majd pedig az ilyen jellegű kiadványokat kronologikus sorrendben bemutató műben közöltem 1906-nál.⁷

Arról a kottás liturgikus könyvről van tehát szó, melynek címlapján a következő teljes szöveg olvasható:

A munkácsi görög katolikus püspöki egyházmegyében használt és megállapított egyházi közénekek – A Munkács egyházmegyei püspöki főhatóság jóváhagyásával a magyar ajku hivek használatára – Hangjegyekre alkalmazta és összeállította Boksay János székesegyházi karnagy és Malinics József – Szerzők sajátja, minden jog fentartásával. Kapható szerzőknél Ungvárt.

² Vö. SZTRIPSKY, H., „Bibliographiai jegyzetek az ó-hitű magyarság irodalmából”, in (Szabó, J.), *A görög katolikus magyarság utolsó kalvária-útja. Szerző dolgozataiból és beszédeiből egybeállította, bevezetővel és jegyzetekkel kíséri dr. Sztripszky Hiador*, Budapest 1913, 447.

³ Minden bizonnyal az első engedélyezési dátum zavarta meg, mely ténylegesen 1904. június 25-ről szól.

⁴ A jelen centenáriumi ünnepség is ezt igazolja.

⁵ Vö. LELEKÁCS, M. – HARAJDA, J. (szerk.), *Kárpátalja Általános Bibliográfiája*, (Irodalmi és Tudományos Könyvtár 30), Ungvár 1944, 59. Valószínű azonban, hogy a *bibliográfia* összeállító Sztripszkyjtől vették át az adatot.

⁶ IVANCSÓ, I., „Újabb liturgikus kiadványaink”, in *Athanasiana* 4 (1997) 19-36; különösen a 21., 35-36.

⁷ IVANCSÓ, I., *Szinopszis a magyar nyelvű bizánci liturgia emlékeiről (1690-1999)*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola – Institutum Sancto Athanasio Nominatum Liturgikus Tanszék 4), Nyíregyháza 1999, 16.

A két nyelven (ószlávul és magyarul) megjelentetett nagyalakú kottás könyvből a magyar görög katolikusságban természetesen a magyar nyelvű változat terjedt el, mely „a magyar ajkú hívek használatára” készült. Ebben anyanyelvünkön ajánlották a szerzők a megyéspüspöknek a munkájukat:

„Ajánlva nagyméltóságú és főtisztelendő dr. Firczák Gyula munkácsi megyés püspök, pápai trónálló, Öszentsége házi főpapja, római gróf, valóságos belső titk. tanácsos, a Lipót-rend középkeresztese, a budapesti M. Kir. Tudományegyetem tiszt. hittudora, Szent Péter és Szent Pál apostolokról nevezett tapolczai apát... stb. ur ő excellentiájának a fiui hódolat jeléül”.⁸

Ez a mű határozta és határozza meg tehát a magyar görög katolikus egyházban a liturgikus éneklés módját. Amint említettem, ezt a szerepét máig is betölti.

2. Az Irmológion és a Hajdúdorogi Külhelynökség

Minthogy az *Irmológion* keletkezési ideje megelőzi a Hajdúdorogi Egyházmegye felállítását, először még annak elődjében, a Hajdúdorogi Külhelynökségben⁹ töltötte be fontos szerepét. Ide érkeztek a Munkácsi Egyházmegyéből a püspöki körlevelek, s ide érkeztek azok az *Irmológionra* vonatkozó levelek is, melyek a levéltárban fennmaradtak.

1/ A püspöki körlevelek híradásai

Firczák Gyula munkácsi megyéspüspök az 1906. évi V. számú körlevelében publikálta az *Irmológion* püspöki jóváhagyását, mely magában a könyvben is megjelent.¹⁰ Ugyanakkor ez a körlevél fontos in-

⁸ Az *Irmológionban*, a [3.] lapon.

⁹ Az 1873-ban alapított és 1912-ig fennálló Hajdúdorogi Külhelynökségnek a magyar nyelvű liturgikus könyvek kiadása szempontjából rendkívül fontos tevékenységét részletesen bemutattam: IVANCSÓ, I., *Az 1879-es hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság és tevékenysége*, (Athanasiana Füzetek 1), Nyíregyháza 2000.

¹⁰ „A főtisztelendő munkács egyházmegyei Főhatóságnak 1904. évi június 25-én 4290. sz. a., 1906. évi április 14-én 2534. sz. alatt és 1906. évi május hó 16-án 3243. számú körlevelében foglalt engedélye és jóváhagyásával”, az *Irmológionban*, a [2.] lapon.

formációkat tartalmaz a könyv keletkezésével kapcsolatban, távolabbról is megokolva a kottás mű szükségességét. A püspök kétszer is hivatkozott az egyházmegyéjére, említette a székesegyházát is, ám mivel – mint láttuk – a magyar nyelvű kiadást is fontosnak tartotta, mindez már a Hajdúdorogi Külhelynökségre is ugyanúgy vonatkozott.

„Legbecesebb örökségünk, ősi szertartásunk díszét, *egyházi közénekeinket* a hagyomány tartotta fenn. Szájról-szájra szállt az ének, az atya fiának adta azt át, hogy ő ismét utódait tanítsa meg arra.

Az ősi dallamtól azonban főleg a múlt század utolsó évtizedeiben egyes vidékeken sok eltérést tapasztaltunk. Feltétlenül szükségesnek mutatkozott, hogy egyházi közénekeinket a modernizáló sallangoktól megtisztítsuk, azok tisztaságát, eredetiségét legjobb tudásunk szerint visszaállítsuk és az eképpen visszaállított egyházi dallamokat megörökítsük, hangjegyekbe foglaljuk, hogy azok egyöntetűen énekeltessenek széles egyházmegyéinkben és régi magasztos épségökben adassanak át az utóknak.

Ezen célból már négy év előtt megbízam volt székesegyházam karnagyát és éneklészét, hogy szigorúan szem előtt tartva az egyházmegyéinkben használt melódiákat, írják össze hangjegyekben összes egyházi közénekeinket. Az illetők nagy gonddal és lelkiismeretes körültekintéssel elkészített munkálatát, mely összes egyházi énekeinket *ó-szláv* és *magyar nyelven* tartalmazza, szakértők által megbíráltattam, és alapos észrevételek figyelembevételével helyesbítettem.

E két mű kinyomatása kezdetét vette.”¹¹

Mivel a körlevél idézett részletében is kiemeli a megyéspüspök (szembetűnő módon: *kurzív* betűkkel) az ószláv mellett a magyar verziót, így nem kétséges, hogy az *Irmológionnak* ez a változata a legnagyobb számban a Hajdúdorogi Külhelynökségben élő magyar ajkú görög katolikus hívek számára kellett, hogy betöltse hivatását.

Ugyanez a körlevél aztán gyakorlati utasításokat és előírásokat is tartalmaz, mely a magyarországi görög katolikus sajtóban indult ké-

¹¹ „3243:1906. sz.”, in *Munkácsyegyházmegyei Körlevelek V* (1906) 27. – Datálása: „Ungvár, 1906. május 16.”

sőbbi cikkezekben is hivatkozási alapul szolgált. Mindenekelőtt a püspök elrendelte az egyházközségek számára a mű megvásárlását, valamint azt, hogy szigorúan alkalmazkodni kell a használatához.

„Felhívom azért Nagyontisztelendőségeket, hogy ezen hangjegyes művet szerezzék meg úgy anya-, mint fiókegyházaik templomai részére és utasítsák kántoraikat, hogy egyházi közénekeink éneklésénél és az iskolában való tanításánál ahhoz szigorúan alkalmazkodjanak, mert az attól való eltérést – amidőn egyházi közénekeink egyöntetűségét akarjuk előmozdítani és biztosítani – megtorlás nélkül nem hagyhatnám.

A mű ára példányonként füzve hat (6), félbörkötésben nyolc (8), egész börkötésben pedig tíz (10) koronában állapított meg.

Egyidejűleg veszik Nagyontisztelendőségek az előfizetési felhívást. Ezen tüntessék fel, hogy magyar vagy ó-szláv nyelvű műre van-e szükségök, és füzve, félbörkötésben, vagy egész börkötésben, és hány példányban óhajtják annak megküldését? És az aláírási ívet minél előbb küldjék be kormányomhoz.

A mű egy-egy példányának minden egyes templom részére való megrendelését az egyház pénztára terhére engedélyezem, sőt kötelezővé teszem.”¹²

A püspöki rendelkezés tehát egyértelmű: jelezni kell, melyik változattól kérnek a papok az egyházközségek számára. Ez pedig nem jelent mást, mint hogy a magyar változatot ugyanúgy be kell vezetni a használatba – bár erről nincs említés, de ismét utalni kell rá: az ekkor már, illetve még létező Hajdúdorogi Külhelynökségben, ahol a legtöbb magyar nyelvű görög katolikus hívő élt –, mint az ószlávot az ilyen liturgikus nyelvű közösségekben.

Aztán Firczák püspök – ugyanebben a körlevelében – még arról is intézkedett, hogy az oktatásba is be kell vonni a művet: „Végül elrendelem, hogy ezen hangjegyes énekes könyvek a jövő 1906-1907. tanévtől kezdve úgy a papnevelő-, mint a fi- és nőképző-intézetekben az egyházi közének tanulásánál rendes tankönyvül használtassanak, melyet minden egyes növendék köteles a maga részére megszerezni.”¹³ – Ez

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

viszont még a Hajdúdorogi Külhelynökségre nem vonatkozhatott a megfelelő intézmények hiányában: nem volt még sem papnevelő intézet,¹⁴ sem kántortanító képző.¹⁵

Firczák Gyula munkácsi megyéspüspök – 1907 elején – egy másik körlevelében immár meglehetősen erős hangsúllyal ismételte meg az előző rendelkezéseit, miután azt tapasztalta, hogy csekély volt az érdeklődés a mű iránt. Sőt, amelyik paróchiáról nem érkezett megrendelés, oda hatalmi szóval rendelte el az *Irmológion* megküldését.

„Múlt 1906. évi V. körlevelemben 3243. sz. a. közölt intézkedéssel elrendeltem, hogy az összes *egyházi közénekeinket tartalmazó hangjegyes művet* úgy az anya-, mint a fiókegyházak templomai részére szerezzék meg Nagyontisztelendőségek, illetve, hogy a jelzett körlevellem mellékletében visszavárolag megküldött előfizetési íven jelezzék, hogy minő kötésben óhajtják annak megküldését?

Megütközéssel tapasztaltam, hogy ezen intézkedésnek nagyon kevesen tettek eleget.

Vegyék azért tudomásul, hogy minden egyes lelkészetbe, ahonnan eddig az előfizetési ív vissza nem jött, sem más úton megrendelés nem érkezett be, az említett énekes könyvnek félbőr-kötésben való megküldését rendeltem el.”¹⁶

Mivel a körlevél intézkedése magyar nyelven jelent meg, a magyar liturgikus nyelvű paróchiákra vonatkozott mind a benne megfogalmazott kifogás, mind a további intézkedés.

A püspök az esperesek felelősségére alapozva még azt is elrendelte, hogy a paróchiákról és a filiákból ők szedjék be a kottás könyv árát, s küldjék be az egyházmegyei központba. Ezzel immár biztosított-

¹⁴ Mint ismeretes, Dudás Miklós megyéspüspök csak 1950-ben nyithatta meg a Papnevelő Intézetet és Hittudományi Főiskolát a Hajdúdorogi Egyházmegyében. Ehhez lásd legújabbban: Janka, Gy. (szerk.), *„Örökség és küldetés. A Nyíregyházi Görög Katolikus Papnevelő Intézet és a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola alapításának 50. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia anyaga 2000. október 2-3., Nyíregyháza 2001.*

¹⁵ A kántortanító képzőt 1942-ben alapította és avatta fel Dudás Miklós megyéspüspök Hajdúdorogon. Lásd: PIRIGYI, I., *A magyarországi görög katolikusok története*, Nyíregyháza 1999, II. köt., 176.

¹⁶ „10:1907. sz.”, in *Munkácsyegyházmegyei Körlevelek I (1907) 1-2.* – az intézkedés datálása: „Ungvár, 1907. január 2.”

nak látszott, hogy a Hajdúdorogi Külhelynökségben is teljesen elterjedhet az *Irmológion*, hiszen ezzel a módszerrel minden görög katolikus helyen, illetve közösségben jelen lesz.

„*Felhívom egyúttal felelősség terhe alatt a nt. kerületi esperes urat, hogy minden templommal bíró anya- és fiókegyház pénztárából, ahol az előfizetési összeg beküldése igazolást nem nyer, a jelzett mű ára fejében nyolc (8) koronát vételezzenek be, és legkésőbb f. é. március hó 15-ig kimutatás kíséretében terjesszék be az e. m. alapítványi kezelőhivatalhoz.*”¹⁷

A jövőt tekintve, a püspök intézkedésének legjelentősebb része a körlevél végén jelenik meg. Ugyanis itt már nem csak arról van szó, hogy a „felsőfokú” intézetekben kell tanítani az *Irmológiont*, hanem az elemi iskolákban is, ami a kántortanítók feladata.

„Végül ismételtelen felhívom Nagyontisztelendőségteket, hogy utasítsák kántoraikat, illetve kántortanítóikat, miszerint egyházi közénekeinknek a szertartásokon való éneklésénél és azoknak az iskolában való tanításánál az újonnan kiadott hangjegyes műhöz szigorúan alkalmazkodjanak.”¹⁸

Ezzel a második intézkedéssel már valószínűleg célt ért a püspök, ugyanis a további körlevelekben nem található ilyen jellegű rendelkezés. Így tehát a Hajdúdorogi Külhelynökség magyar anyanyelvű paróchiáin már legalábbis oly mértékben jelen volt az *Irmológion* magyar változata, hogy annak hiányát nem kellett ismételtelen szóvá tenni.

2/ Az irattári dokumentumok tanúsága

A Hajdúdorogi Egyházmegye elődjének, a Hajdúdorogi Külhelynökségnek az irattárában maradtak fenn olyan levelek, melyek az *Irmológionnal* foglalkoznak. Egyben jelzik azt is, milyen volt a magyar görög katolikus egyházban a mű fogadtatása.

Az éneklést egységesíteni szándékozó nagy kottás énekeskönyv kiadásával még nem oldódott meg minden nehézség; az éneklés egyönte-

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

tűségére vonatkozóan még továbbra is maradtak kívánni valók. Sőt, a püspöki körlevél rendelkezése magas szintet állapított meg és írt elő a papság és a kántortanítók számára. Ennek egyik dokumentuma egy 1906-ból származó kézírásos levél, melynek írója – Orosz Pál ajaki esperes – aziránt érdeklődött, hogyan lehet a gyakorlatba átvinni ezeket a követelményeket.

„A püspöki magas kormány egy nagy követelményt kívánt megoldani – az *egyöntetű éneklést* – a hangjegyes Énekkönyv közrebocsátásával. Ha azonban az Énekkönyv megszerzésénél megállapodunk, igaz, több van egy könyvvel, de a követelmény kielégítésétől ép oly távol állunk, mint ha az a könyv nem is léteznék. A Karászi ker[ület] tanítósa most az őszi gyűlésen foglalkozott a kérdéssel, s íme, kitűnt, hogy a képezdei zene és ének tanítás annyira sem képesíti a k[ántor]tanítósa-ra készülőköt, hogy a hangjegyeket értsék, s ezen kerületi k[ántor]tanítók, kik érzik, hogy énekeinkben az egyöntetűség hova-tovább feltétlen követelmény, de mert ők a hangjegyes Énekkönyvből – a hangjegyek nem ismerése miatt ezt az egységre jutást elérni képtelenek – egy *póttanfolyam* rendezésének szükségét hangoztatták, s abban is állapodtak meg, hogy ők önköltségen alávetik magukat e pótlólag és együttesen történő tanulásnak, csak az egyházi főhatóság a megfelelő alkalom nyújtásával tegye azt lehetővé.”¹⁹

Íme, ilyen volt tehát az *Irmológion* fogadtatása! Az olyan kántortanítók, akik a kottához nem értettek megfelelő módon, illetve nem tanulták meg a kottás könyvből való éneklést, képesek voltak önköltségen vállalni a továbbképzést egy póttanfolyamon. Csupán annyit vártak el az egyházi főhatóságtól – ekkor még a Hajdúdorogi Külhelynökségtől –, hogy szervezze meg azt. Orosz Pál tehát ezt kérte Danilovics János külhelynöktől.

„Tekintve pedig, hogy a magyar gör. katolikuság érdekei Nagyságod kezeibe vannak letéve – tekintetbe véve, hogy az

¹⁹ Orosz Pál ajaki esperes-paróchus 426/1906. számú, 1906. november 13-án kelt levele Danilovics János hajdúdorog külhelynöknek. – *A Hajdúdorogi Külhelynökség Levéltára*, 6. doboz, 2. csomó.

1903-ik évi anket a magyar vidéken szolgáló kántorok póttanfolyamilag eszközzendő énektanítását a hajdu-doroghi helynökség gond és munkakörébe osztja, s végül tekintetbe véve, hogy a magyar gkatholikusság az, mely a különböző és nagy tömegű vallásfelekezetek közé ékelődéseivel, legjobban is ki van téve a bírálatoknak, s így legnagyobb szüksége van, hogy gond és előkészítéssel feleljen meg a hivatás és épülésnek –, mély tisztelettel kerese meg Nagyságodat, hogy szándékozik-e ezen nagy horderejű kérdésben intézkedéseket tenni?”²⁰

Voltak tehát a papság körében olyanok, akik szívvel-lélekkel felkarolták az ügyet, örülve annak, hogy végre van olyan énekes-kottás könyv, amely az egyöntetű éneklést rendezni tudja a görög katolikusságban. Orosz Pál – az előbbi levél szerzője – nem maradt csupán a szavak embere. Tenni is akart, s tett is. Sőt, erre buzdította a hajdúdorogi külhelynökség vikáriusát is.

„Könyveink terjesztése ügyében nem maradok utolsónak – biznyságot nyújthat az Unio. Ezen hangjegyes könyv megszerzését is egy köriratban a lelkész uraknak szívére kötöttem. De ebben azért Nagyságod hivatott sikeresen operálni úgy extensivitást mint intensivitást illetőleg, s a kettő csak összefogva lesz érdemleges. – Extensivitas, hogy mint püsp. Helynök, nyílt levelet bocsásson ki az összes magyar gör. kath.-hoz. Intensivitas, hogy a könyv és tartalma felhasználására a kellő módokatokról kegyeskedjék gondoskodni.”²¹

A könyv terjesztéséről is maradt fenn egy levél, még mindig ugyanattól a személytől – Orosz Pál esperestől –, aki úgy látszik, komolyan szívén viselte az ügyet.²²

„83. sz. felhívása folytán tegnap, azaz jun. 18-án Karászban tartott papi és tanítói gyűlésen hangjegyes könyvünk ügyét

²⁰ *Ibid.*

²¹ Orosz Pál ajaki esperes-paróchus 483/1906. számú, 1906. december 15-én kelt levele Danilovics János hajdúdorog külhelynöknek. – *A Hajdúdorogi Külhelynökség Levéltára*, 6. doboz, 2. csomó.

²² Ez annál is érdekesebb, mert csupán ez a három idézett levél található a levéltárban erre a könyvre vonatkozóan.

számbavettem, s azok használatát templom és iskolában 1907-10 sz. püsp. rendelet felolvasásával kötelezővé tettem.”²³

A cél és a szándék tehát világos volt mind a püspökség, mind a külhelynökség, mind a papságot képviselő Orosz Pál részéről. Az egységes éneklés előmozdítása érdekében szükségesnek látszott az elkészült kottás könyvet a gyakorlatba bevezetni: mind a templomi éneklésben, mind pedig az oktatásban.

3. Az *Irmológion* fogadtatása a Hajdúdorogi Egyházmegyében

Az „Egyházi Közénekek”-et, vagyis az *Irmológiont* a külhelynökséget 1912-től immár felváltó Hajdúdorogi Egyházmegyében²⁴ is sokszor emlegették a magyar görög katolikus sajtóban. Igaz viszont, hogy bár megjelent ez az alapvetően fontos mű, a hozzáértők véleménye szerint mégsem lett sokkal egységesebb az éneklés a szertartásokon. Ezért pozitív és negatív véleményeket egyaránt megfogalmaztak vele kapcsolatban.

1/ Pozitív vélemények

Reskó Jánosnak alapvetően kedvező volt a véleménye az *Irmológionról*. Ő maga nyíregyházi tanító volt, és a későbbiekben a „Görög-Katolikus Tanítók Országos Egyesületének rovata” című mellékletet is szerkesztette a *Görög-katolikus Szemle* újságban. Ő 1918-ban két

²³ Orosz Pál ajaki esperes-paróchus 250/1907. számú, 1907. június 19-én kelt levele Danilovics János hajdúdorogi külhelynöknek – *A Hajdúdorogi Külhelynökség Levéltára*, 6. doboz, 3. csomó. – A levél további részében, a könyvek összeírásából kiténik, hogy Ajakra 3, Aranyosra 3, Karászba 1, Nyírmadára 1 könyvet vettek, vagyis összesen nyolcat. Az esperesi kerület további papjai közül a tornyospálcai nem volt jelen, a nyírtassi pedig öregkori betegsége és gyengesége miatt nem is lehetett jelen. „Ha tehát úgy vesszük, hogy a hiányzóknál a hangjegyes könyvek hiányzanak, úgy a karászi kerületbe még 4 könyv lesz szükséges. Thassra 1. T. Pálczára 1. Mándokra 1 és P. Dobosra 1.” – *Ibid.*

²⁴ A X. Szent Piusz pápa által kiadott *Christifideles graeci* kezdetű alapító bulla szövegét közli *Acta Apostolicae Sedis* IV (1912) 429-435; valamint másolatban megtalálható: *Schematismus venerabilis cleri dioecesis graeci rit. cath. Hajdúdorogensis ad annum Domini 1918*. In: *Nyíregyháza, Typis Alexii Jóba*, 31-40. Legújabbban pedig az egyházmegye fennállásának 75. évfordulóján közölték: Timkó, I. (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987*, Nyíregyháza 1987, 239-245.

okát látta az egységes éneklés hiányának. Az egyik az volt, hogy a kántortanítók képzésük folyamán a szertartástant és a tipikont vették a legkevésbé komolyan. Aztán így folytatta:

„Egyházi énekünk zilált állapotának van más oka is. Ezek egyike az, hogy kántoraink semmibe veszik a főhatóságok ama rendelkezését, hogy a hivatalosan kiadott »Egyházi Közénekek« dallamaihoz ragaszkodni kell. (És itt a lelkészek is hibásak, részben, mert a püspöki körleveleket a kántor-tanítóknak – legalább tudomásom szerint – soha nem mutatják meg, s így nagyon sok kántor – legtöbb – arra hivatkozik, hogy ő erről nem tud, nem is hallott.) Az »Egyházi Közénekek« sok helyen a papi irodában, sok helyen az iskolai szekrényben van elhelyezve megérkezése óta, csak nem a templomban, vagy ha ott van is, belepte a por és a penész. Teljesen igazat adok azoknak is, akik azt mondják, hogy a fentjelzett műben nagyon sok a hiba, *különösen a magyarban*, de ez még nem ok arra, hogy félredobjuk és a magunk tudása, helyesebben *nemtudása* szerint cikornyázzuk és rontsuk el szép énekeinket... Nem a mű teljes hasznavehetetlensége ennek az oka, valljuk meg, hanem részben a »mit nekem Malinics« – »egy Malinics után nem indulok« stb. (Boksayról szó sincs!) kiszólások, tehát a magunk tudásának a másé fölé való helyezése, továbbá a kényelemszeretet és végül a nemtörődömség.»²⁵

Reskó János kicsit keserűen megfogalmazott sorai azt jelzik, hogy magát az *Irmológiont* nagyra értékelte, s éppen az fájta neki, hogy nem mindenki vélekedett hasonlóképpen. Ezért állhatott elő olyan helyzet, hogy a könyv a szekrényben rejtőzött, vagy a polcon porosodott.

Ezek után a komoly gondolatok és helyzetfelmérés után értékelést adott magáról a műről is, amelynek nem elvetését, hanem további fejlesztését javasolta:

„Nem állíthatom, hogy a Boksay-Malinics munka hibátlan, de hogy művük alapvető, és van értéke, azt el kell mindnyájunknak ismerni. Ezt tehát nem gáncsolni, sutba dobni kell, hanem javí-

²⁵ TISZAHÁTI (TEMETŐ), J., „Egyházi énekeinkről”, in *Görög Katolikus Szemle* 51 (1918) 22. – Írásához álnevet használt.

tani, fejleszteni, dacára, hogy a magyarban letett énekek közül egyeseket lehetetlen a letétel szerint énekelni.”²⁶

Végül – irányt mutatva – három pontban foglalta össze a tenni-valókat. Elsőként azt javasolta, hogy a szertartástan és típikon oktatását komolyan kell venni, megreformálva az egész kántorképzést. Harmadiként pedig azt, hogy ennek alapján „a lehető legszigorúbban meg kell követelni az egyházmegyék minden lelkészétől és kántortanítójától, hogy a szertartásokat szigorúan az előírások szerint végezzék”. S közben – a második pontban – azt javasolta, hogy a három egyházmegye hozzon létre egy közös bizottságot a helyzet javítására.

„A bizottság kántor-tanító tagjai az egyházi éneket volnának hivatva egyöntetűvé tenni, még pedig úgy a magyar, mint a szláv nyelvűt, alapul véve a Boksay-Malinics és az eperjesi e. m. enemű munkáit.”²⁷

Egyértelmű tehát, hogy Reskó János pozitív módon fogadta az *Irmológiont*, egészen annyira, hogy a további munkához, a tökéletesebb magyar nyelvű kiadáshoz alapul kívánta venni, illetve vétetni. Sőt, nem is csak a Hajdúdorogi Egyházmegyében akarta ezt, hanem a Munkácsi és az Eperjesi Egyházmegyében is.

Amikor 1929-ben Krajnyák Gábor *Gyűjteményes nagy énekeskönyvének*²⁸ a Miskolci Apostoli Adminisztratúrában való terjesztéséhez is meg akarta szerezni az engedélyt Papp Antal érsektől, az Adminisztratúra cenzori véleménye az *Irmológiont* részesítette előnyben az ő könyvével szemben.

„A híveink által sok esetben már kívülről tudott szöveg változtatva lett és változtatva lett a Boksay-Malinics féle kottázott énekeskönyv szövege is. Pedig ez volt az énekeskönyv, mely még mindig Ungváron a szükséges mennyiségben beszerezhető. Ha tehát általánosan az új Dr. Krajnyák-féle énekeskönyvet ve-

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ A könyv leírása: *Gyűjteményes nagy énekeskönyv a görögszertartású katolikus hívek használatára* – Fordította és szerkesztette: dr. Krajnyák Gábor – Kiadja Rózsa Kálmán és neje könyvkiadóhivatal Budapest [1929]. – Vö. IVANCSÓ, *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja* (1. l.áb.), 467-518.

zetjük be, akkor a Boksay-Malinics féle énekeskönyvet sem használhatjuk, holott más nincs, amelyből pl. az utrenyei kánónok énekelhetők volnának.²⁹

Különösen figyelemre méltó az idézett levélnek az a részlete, hogy az *Irmológion* még 1929-ben is kapható volt Ungváron. Tehát aki akarta, beszerezhetette.

2/ Negatív megszólalások

Mosolygó József 1923-ban komoly kritikával illette az *Irmológiont*, főleg azt kifogásolva, hogy a Hajdúdorogi Egyházmegyében nincs egy olyan kottás mű, amely sajátosan magyar alkotás lenne. Illetve ami mégis van – a Boksay-Malinics féle énekeskönyv –, az a szláv dallamokat és a szláv kiejtést követi, ezért nem megfelelő. Komoly kritikájában egészen addig jutott, hogy úgy fogalmazott: a szerzők magyar kiadású *Irmológionja* nem mozdította elő, sőt visszatartotta a magyar egyházi közénekek fejlődését.

„Egyházmegyénkben az Irmologion liturgikus könyv hiányzik, s így templomi énekeinket a magyar nyelv szabályaival teljesen ellentétes szláv melódiákat vagyunk kénytelenek használni, melyek bizony, egyes énekeinknél – magyar nyelven – egészen nevetségessegig furcsák nemcsak zeneértő, de általában magyar anyanyelvű hallgatóság előtt.

Tagadhatatlan tény, hogy a Boksay-Malinics féle énekeskönyv nagy befolyást gyakorolt a munkácsi egyházmegye közénekeinek egyöntetűségére, sajnos azonban a szerzők magyar kiadású munkája nemcsak, hogy elő nem mozdította, de határozottan visszatartotta idáig magyar egyházi közénekeink fejlődését. Ők az erősen kiszínezett szláv melódiákra egyszerűen ráhúzták az amúgyis elég gyenge fordítású magyar szöveget, mely bizony sok esetben hosszú legátóival, az egyetlen szótag melódizálásával nem gerjeszthet ájtatosságot a hallgatóban. [...]

Az éneklészek legnagyobb része végig éneklí a Boksay-Malinics ó-szláv nyelvre alkalmazott melódiáját, rossz hang-

²⁹ Iktatószám nélküli irat, 1929. szeptember 13-ról, in *Görög Katolikus Püspöki Levéltár*, 100. doboz, 1. csomó. (A továbbiakban: *GKPL*.)

súllyal, rossz ütemezéssel, úgy hogy a hallgatónak könyv nélkül kellene tudni az irmoszok szövegét, hogy megértse, különben szavakon és sokszor szótagokon kívül értelmet nem hámoz ki az énekből.”³⁰

Az egységes éneklés kérdése 1935 körül újra felvetődött a Hajdúdorogi Egyházmegyében, amikor elkezdődtek a munkálatok egy új *Irmológion* kidolgozására.³¹ Ekkor egy több cikkből álló sajtóvita is kerekedett a témával kapcsolatosan.

Reskó János két okot mutatott fel az 1935-ben megjelentetett cikkében a görög katolikus egyházi énekek rendezetlenségével kapcsolatban. Az egyik okot abban látta, hogy a görög katolikus iskolákban – mint felekezeti iskolákban – keveset foglalkoztak a szertartási énekek tanításával. Azt állította, hogy az ilyen iskola „többet pedig csupán akkor adhat, ha az egyházi énektanítás, vallásoktatás és felekezeti általános képzés révén eléri az elérhető maximumot”. Világosan látta továbbá azt is, hogy az iskolafenntartó egyházközségek erejük végső megfeszítése mellett is alig voltak képesek az iskola fenntartásának rájuk háruló terheit viselni, olyan súlyos volt az adóztatás.

Mindezek mellett azonban a másik okot is megfogalmazta, amely az egységes éneklés gátját képezte. Ezzel nem kis vihart kavart, ugyanis több reflexió is született rá. Azt állította, hogy már létrejött idején sem volt alkalmas mű az *Irmológion*.

„A terv szerinti tanításnak s az egyöntetű egyházi éneklésnek másik akadálya, hogy énekeink rendezetlenek. A Malinics-Boksay féle hangjegyes nagyének gyűjtemény, mely minden egyházközségben feltalálható még, születése idején, 1907-ben sem volt megfelelő. Néhány magánvállalkozás sikertelensége után itt lenne a legfőbb ideje, hogy az egyházi ének-bizottság, mely Nyíregyházán 2-3 évvel ezelőtt tartotta legutóbbi ülését, tető alá hozza azt a művet, mely egyelőre megoldaná az egyházi ének tanítás és az egyöntetű éneklés akut kérdését.”³²

³⁰ MOSOLYGÓ, J., „Templomi énekeink. A magyar görögkatholikusok Irmologionja II”, in *Görögkatholikus Tudósító* 49 (1923) 3-4.

³¹ Végül ez az új *Irmológion* nem jelent meg, bár teljesen elkészült, nyomdába lehetett adni. Vö. IVANCSÓ, I., „Egy ki nem adott irmologion”, in *Magyar Egyházzene* VIII (2001/2002) 221-228.

³² RESKÓ, J., „Az egyházi ének tanítása”, in *Görög-katolikus Szemle* 3 (1935) 3.

Kerek György makói kántortanító – aki maga is szerkesztett énekes könyveket³³ – örömmel üdvözölte az előbbi cikket, és sürgette az egyöntetű éneklést. Ő egyértelműen ebben látta a görög katolikus öntudat kifejeződését. S úgy gondolta, hogy ennek csak egyik eszköze az *Irmológion*.

„Merthiszen, hogy mit jelent nálunk grekusoknál kántortanítónak, illetve kántornak lenni, azt csak az tudja, akinek hivatása. Mert hiába van meg minden hitközségnek a Malinics-Boksay-féle hangjegyes gyűjtemény. Mégis ahány hitközség, annyi féleképpen énekelnek.”³⁴

Bihari Aladár nyírgyulaji tanító is reflektált – szintén 1935-ben – Reskó János cikkére. Ő szintén az egyöntetű liturgikus éneklés érdekében írta cikkét.

„De tisztázzuk először is, hogy mit értünk egyöntetűség alatt: a szöveg egyöntetűségét-e, avagy a dallam egyöntetűségét? Mi ellen van kifogásunk, a szöveg ellen-e, vagy a dallam ellen? [...] Reskó János a Malinics és Boksay féle nagy hangjegyesre haragszik.”³⁵

Nem feledkezett el megemlékezni az időközben a Hajdúdorogi Egyházmegyében megalakult éneklést rendező bizottságról, illetve eddigi munkásságáról sem, hiszen attól lehetett várni a kérdés megoldását. Megkezdődtek tehát a munkálatok egy sajátosan magyar *Irmológion* kiadására.

³³ Az egyik: *A magyar görög katolikus egyház szombat és vasárnap délutáni istentiszteleteinek énekei, a hívek és a tanuló ifjúság lelki hasznára*. Danilovics János – Dr. Krajnyák Gábor főtisztelendő urak általános „Egyházi énekkönyv” c. műve alapján. Összeállította és kiadta: Kerek György makói gör. kat. kántortanító. Makó, 1937. – Vö. IVANCSÓ, *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja* (1. l. l. 633-642. – A másik: *Magyar görögkatolikus egyházi énekkönyv – Vecsernyei, utrenyei és szentmisei énekek a magyar görögkatolikus hívek és tanuló ifjúság lelki hasznára*. Danilovics János hajdúdorogi püspöki vikárius Általános Egyházi Énekkönyv c. műve alapján szerkesztette Kerek György debreceni gör. kat. kántortanító. Debrecen, 1944. – Vö. IVANCSÓ, *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja* (1. l. l. 755-758.

³⁴ KERÉK, GY., „Egyöntetű éneklést...”, in *Görög-katolikus Szemle* 6 (1935) 4.

³⁵ BIHARI, A., „Egyöntetű éneklés és énekeskönyv”, in *Görög-katolikus Szemle* 6 (1935) 4.

4. Egy újabb, másik kiadás terve

Csupán az egyik, de jelentős indoka volt az új kiadás előkészítésének a Hajdúdorogi Egyházmegyében az, amiről Melles Géza, az egyházmegyei énekbizottság elnöke 1935-ben tett említést: elfogyott az *Irmológion* magyar változata.

„Az új, bővített magyarnyelvű liturgikus énektárnak mielőbbi kiadására igen nagy szükség van már amiatt is, mert a Boksay-Malinics *Irmológion* magyarnyelvű kiadványa elfogyott.”³⁶

Közben védelmébe vette a művet, amely a magyar görög katolikus egyházban az első ilyen kottás könyv volt. Nagyon szép szavakkal emlékezik meg az *Irmológion* szerzőiről és munkájukról, csak tapintatosan említve a benne található magyartalanságokat.

„Lám, Reskó János bizottsági tagtárs a Boksay János és Malinics József által kitűnő hozzáértéssel és szorgalommal összeállított hangjegyes énekgyűjteményről azt az éles kritikát kockáztatja meg, hogy »még születése idején, 1907-ben sem volt megfelelő«, holott a szerzők egész életük nehéz munkájának, szak tudásuknak gyümölcset ajándékoztak abban, a régi nagy munkácsi egyházmegye magyarságának. Akadnak ugyan benne egyes énekrészletek, amelyek az általánosan kialakult gyakorlattal s a magyar nyelv szellemével nem egészen egyezően vannak kottára téve.”³⁷

Melles Géza igyekezett arra is ráirányítani a figyelmet, hogy ténylegesen volt egyházmegyei főhatósági intézkedés, mely előírta az *Irmológion* használatát:

„A cikkírónak emlékeznie kell arra, hogy a »Boksay-Malinics« hangjegyes énekeskönyvnek kötelező templomi használatát s a népiskolai egyházi énektanításnak ehhez való alkalmazkodását

³⁶ MELLES, G., „Válasz az egyházi énekek rendezésére vonatkozólag tett felszólalásokra”, in *Görög-katolikus Szemle* 9 (1935) 4.

³⁷ *Ibid.* – Amire vonatkozik, lásd a 32. lábjegyzetben.

a munkácsi püspöki főhatóság 1907-ben körlevélben rendelte el, azt akkor minden egyes egyházközség megszerezte és ma is aszerint él.³⁸

Ennek ellenére Legeza József, az egyházmegyei énekbizottság előadója – miközben a teljesen új irmológion előkészületi munkálatai folytak – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a régi kottás *Irmológion* nem magyaros.

„Irmológionunk összeállításában nagy súlyt fektettem a speciális magyar hangsúlyra és dallami kiejtésre, ez fogja tenni tehát énekeinket magyarrá, de a magyarosság és a magyar eredetiség közt nagy a különbség. Ezért vált szükségessé a Boksay-Malinics f[éle]. énekgyűjtemény átdolgozása, mert nem magyaros, de szlávós.”³⁹

Az 1935-ös új irmológion összeállításánál ismételten is említették a régi, Boksay-Malinics által készített művet. Fontos szempont, hogy a sajátosan magyarnak készített új irmológionhoz is felhasználták a Boksay-Malinics művét is.

„A görög Irmológionból írtuk át az irmoszokat, az ünnepi és húsvéti kánonokat. Ugyancsak forrásmunkául használtuk fel a boldog emlékű Firczák Gyula munkácsi püspök által jóváhagyott »Boksay-Malinics« énekkönyvet.”⁴⁰

Az új kiadás később sem került le a napirendről, annak ellenére, hogy az 1935 körüli munkálgodás eredménytelen maradt – vagy talán éppen azért –, ugyanis bár elkészült, nyomtatásban nem jelent meg az új változata.⁴¹ Mindenesetre, Nagy Béla 1943-ban is bekapcsolódva a témáról való cikkezésébe, még pártfogásába vette az *Irmológion*t.

„Állítom, hogy a Boksay-Malinics nem csavargós! [...] Kántoraink... nem értenek a kottához... És állandósul egy cikornyás,

³⁸ *Ibid.*

³⁹ A 2388/1935. számú irat, 1935. október 29-ről, in *GKPL*, 140. doboz, 1. csomó.

⁴⁰ „Jegyzőkönyv”, az 1464/1935. számú irat, 1936. május 7-ről, in *GKPL*, 140. doboz, 1. csomó.

⁴¹ Vö. 31. láb.

kacskaringós dallam, amelynek semmi köze az eredetihez, semmi köze a Boksay-Malinicshez, de amelynek semmi köze a népies tónushoz sem.”⁴²

Ő egészen konkrét célkitűzésként fogalmazta meg azt, hogy mennyire szükséges az *Irmológion* új kiadását elkészíteni az éneklés egységesítése érdekében. S ezt úgy gondolta elérni, hogy a Hajdúdorogi Egyházmegye kiadja a II. kiadást, amely azonban már teljesen magyar könyvként kötelező lenne egyházunkban.

„Meg lehetne teremteni, és meg kell teremteni a Boksay-Malinics hivatalos énekkönyv II. kiadását, amely egységes, általános, teljes és kötelező lenne a magyar görög katolikusság életében!”⁴³

Az új kiadás reményének fényében Lipusz Lajos kántor is jelezte az új kiadás igényét a görög katolikus sajtóban írt cikkében – szintén 1943-ban –, miközben kritikát mondott az *Irmológionról*, mely szerint a Boksay-Malinics mű már „elavult”.

„Három évtized alatt magyar lelkünk a magyar szöveghez hozzáidomította gyakorlatban a magyarosított dallamokat olyannyira, hogy Boksay és Malinics vezérkönyve felett is elhaladt az idő, s ma már nincs egyetlen egyházközség sem, mely e vezérkönyv elavult dallamihoz szigorúan ragaszkodna... Az új vezérkönyv kiadása most kapott aktualitást.”⁴⁴

Végül ez az új magyar irmológion kéziratban elkészült, püspöki jóváhagyása is megtörtént, s már csak a kinyomtatása volt hátra. Miklósy István püspök halála miatt azonban ez nem történt meg. Dudás Miklós püspök is újból engedélyezte a mű megjelenését, ám az – a levéltári és egyéb tudósítások hiányában meg nem állapítható okok miatt – mégsem jelent meg.⁴⁵

⁴² NAGY, B., „A görög szertartás énekei”, *Görögkatolikus Szemle* 41 (1943) 2.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ LIPUSZ, L., „Egyházi énekeink szépségei s a kántortanító II”, in *Görögkatolikus Szemle* 46 (1943) 3.

⁴⁵ A források teljes feldolgozását elvégeztem, s megpróbáltam megtalálni a kéziratos mű lelıhelyét is, ám sikertelenül. Vö. 31. ląbj.

5. Összegzés

A száz esztendőös Boksay-Malincs *Irmológion* – annak „a magyar ajkú hívek használatára” készült változata – nem csak a múltban játszott fontos szerepet a Hajdúdorogi Egyházmegyében és annak elődjében, a Hajdúdorogi Külhelynökségben, hanem még ma is jelentős. Jelenleg is erre alapozódik magyar görög katolikus egyházunk liturgikus éneklése.

Firczák Gyula munkácsi megyéspüspök 1906-ban két körlevelében is foglalkozott a kottás művel. Az elsőben leírta a szükségességét, a jelentőségét, valamint utalt a keletkezésére. Ugyanakkor gyakorlati intézkedéseket is hozott: elrendelte a könyv megvételét minden egyházközségben. A magyar ajkú, illetve magyar liturgikus nyelvű paróchiákra a magyar változatot szánta. Ezzel vette kezdetét a Hajdúdorogi Egyházmegye elődjében és magában az egyházmegyében az *Irmológion* története. – A másik körlevelében viszont már szigorú intézkedéseket volt kénytelen a püspök hozni. Ugyanis nem minden egyházközségből rendelték meg a művet. Ezért az ilyen helyekre hatalmi szóval rendeltette meg, s az espereseket is bevonta ennek felügyeletébe. S ami még ennél is fontosabb: nem csak azt rendelte el Firczák püspök, hogy a templomokban kell használni, hanem még azt is, hogy az oktatásba is be kell vonni! Ez viszont már az *Irmológion* legszélesebb körű elterjedését biztosította. Természetesnek vehetjük, hogy a magyar nyelvű körlevél rendelkezései a magyar nyelvű változatra vonatkoztak.

A körlevelek mellett a Hajdúdorogi Külhelynökség irattárában található levelek jelzik az *Irmológion* fogadtatását magyar görög katolikus egyházunkban. Ezek a levelek – melyek Orosz Pál ajaki esperestől származnak – jelzik egyrészt azt az örömet, mely a kottás mű megjelenését fogadta és kísérté (bár bizonyára nem minden papunk részéről), másrészt pedig azt a buzgóságot, mellyel az elterjesztéséhez hozzáálltak az egységes, illetve egyöntetű éneklés megvalósítása érdekében.

Az 1912-ben – tehát az *Irmológion* megjelenése után hat évvel – megalakult Hajdúdorogi Egyházmegyében már a görög katolikus sajtó foglalkozott a kottás művel. Két hullámban folyt sajtóvita az egységes éneklés körül: 1918 és 1923 között, valamint 1935-ben. A hozzászóló szakemberek megfogalmazták mind pozitív, mind negatív véleményüket az *Irmológionnal* kapcsolatban. Kétségtelen tény azonban, hogy a mű – annak magyar nyelvű változata – mindenképpen pozitívumot jelentett

magyar görög katolikus egyházunk életében. Ennek ékes bizonyítéka az, hogy amikor önálló, új *Irmológiont* kívántak létrehozni a Hajdúdorogi Egyházmegye liturgikus bizottsága munkálkodása révén (1928-tól), az 1935-re elkészült mű a Boksay-Malinics kottás könyvre alapozódott, bár sok más forrást is figyelembe vettek a szerkesztői.

Sőt, egy újabb, második kiadást is terveztek a Hajdúdorogi Egyházmegyében az *Irmológionból*. Mindez megfelelőképpen igazolja a magyar görög katolikus egyházunkban való jelentőségét.

Végül egyik terv sem valósult meg. Sajnos, az önálló magyar, teljes irmológion máig is hiányzik magyar görög katolikus egyházunkban. De ez egyben azt is igazolja – amit ismételten is hangsúlyozni kívánunk –, hogy a mai éneklési gyakorlatunk is a száz esztendőös Boksay-Malinics *Irmológionra* alapozódik.

PETRASEVITS NICEFOR

A BOKSAY-IRMOLÓGION ÓSZLÁV ÉS MAGYAR VÁLTOZATÁNAK DIFFERENCIÁI

Ez a táblázat csak a többletek megnevezését tartalmazza.

Magyar nyelvű	Ószláv
I. A 8 hang énekei	
	1. <i>hang</i>
	prehválnij podobna
	2. <i>hang</i>
	3. <i>hang</i>
	Most és
	A te szüzességed
	4. <i>hang</i>
Sztihira Most és	Jelül rendelted
	Mindenek előtte felülről
	Elcsodálkozott József
	5. <i>hang</i>
	Dicsőség
	Üdvözlégy átjárhatatlan ajtó
	6. <i>hang</i>
Utrenyei prokimen	Most és
	Jertek mennyei erők
	Minden reményünket
	Harmadnapon (Podoben)
	7. <i>hang</i>
Most és	
	8. <i>hang</i>
	Dicsőség
	Minek nevezzünk téged

II. Utrenye

118. zsoltár
Feltámadási dicsérő ének

III. Vecsernye

Boldog ember

IV. Nagyböjti időszak

Tékozló fiúról nevezett vasárnap

Emlékezz Edom fiaira (136. zsoltár 3. verse)

Lázárszombat

Istenszülő ének helyetti magasztalás

V. Húsvéti időszak

Virágvasárnap

Bolgár dallam (Jertek...)

Most és

Kánon (1-9. irmosz)

Nagyhétfő

Utrenyén a 9. irmosz

Nagypéntek

Midőn téged (tropár)

Nagyszombat

Vers (Tekints reám és...)

Kánon (1-9 irmosz)

6. 15. olvasmány után

Húsvét vasárnap

ekténia

V. Ötvened

Tamás vasárnap

Kánon (1-9. irmosz)

Liturgiai prokimen

Mennybemenetel

Refrén

Liturgiai prokimen

Pünkösöd

Kánon (1-9. irmosz)

VI. Naptári rész	VI. Állandó ünnepek
	<p><i>Kisboldogasszony</i> Kánon (1-9.) IX. ódához +1 irmosz</p>
Elővers	<p><i>Szent kereszt felmagasztalása</i> IX. ódához +1 irmosz</p>
	<p><i>Istenszülő oltalma</i></p>
	<p><i>Mihály főangyal</i> 3. 7. 9. irmosz (a többi a 8. hang kánonjából)</p>
	<p><i>Az Istenszülő bevezetése a templomba</i> 4. 5. 8. 9. irmosz (a többi az Oltalom ünnep kánonjából)</p>
	<p><i>Szent Miklós</i> 4. 5. 7. 8. irmosz (a többi a 2. hangból)</p>
	<p><i>Szeplőtelen fogantatás</i> Kánon (1-9. irmosz)</p>
	<p><i>Karácsony</i> elővers a 8. irmoszhoz</p>
	<p><i>Január 1.</i> 5-7. irmosz (a többi az Istenszülő születése kánonból)</p>
	<p><i>Úrjelenés/Vízkereszt</i> elővers</p>
<i>Krisztus Urunk fogantatása</i>	<p><i>Örömhírvétel</i> Kánon (csak a 6. irmosz a többi utalással)</p>
	<p>Keresztelő János születése Kánon 1-3, 5-9. (A 4. irmosz az Oltalom ünnep Kánonjából)</p>
	<p><i>Péter és Pál főapostolok</i> Kánon</p>
	<p><i>Illés próféta</i> Kánon 1-4, 8. (5-6. irmosz a 8. hangból, 7, 9. irmosz a főangyaloktól)</p>

Petrasevits Nicefor

	<p><i>Úrszínváltozás</i> Kánon (1-9. irmosz) <i>Istenszülő elhunytja</i> Kánon (1-9 irmosz) fényének utrenyén (2-vel több, a magyarnál)</p>
--	---

VII. Szerkönyvi rész	VII. Különféle szolgálatok
	<i>Temetés</i>
Tropár	
Dicsőség	
Utóvers	
Örök emléket (2. dallamváltozat)	Bolgár: Mely világi gyönyör
	<i>Gyermektemetés</i>
	Áldott legyen az Úr neve 130. zsoltár
	<i>Parasztász</i>
	Kánon 3-9. (1. Illéstől)
	Csodálatos
	Konták
	Ikosz
	Leülő
	Dicsőség Most és Krisztus Istenünk
	<i>Házasság szentsége</i>
	Uram, Uram tekints le... <i>Egyházi rend!</i>
	Axiosz Uram, irgalmazz 3x
	<i>Vízszentelés</i>
előének (2-vel több, mint az ószláv)	
	<i>Különféle ekténiák</i>
Papszenteléskor!	Rózsafüzéren

VIII. Szent misék	
<i>Aranyszájú Szent János Liturgiája</i>	
Áldjad én lelkem	Szentlélek
	Láttuk az igazi (2-vel több dallam)
<i>Nagy Szent Bazil Liturgiája</i>	
<i>Előszenteltek Liturgiája</i>	
	<i>Püspöki liturgián</i>
	Bevonuló ének
	Áldozatot hozva...
	Könyörgés

Vége. Dicsőség Istennek.

Petraevits Nicefor írásban küldött szövege

Dicsőség Jézus Krisztusnak! Tisztelt Boksay szimpozion Elnöksége, Tagjai és a Jelenlevők!

Hálásan köszönöm a meghívást, ámde két műtét után és a harmadik előtt nem tudok megjelenni Nyíregyházán november 16-án. Néhány napja Nyírbátorban lábműtéten estem át. Alighogy kiértem az utcára, a csúszós talajon orra estem és megsérült a homlokom. Ezt is rendbe hozták, de még holnap a lábam sérülése miatt újra kórházba kell mennem (de már Királyhelmeceen).

Egyébként előadásom anyaga összefoglalható két mondatban. Zsigmond császár és király a huszita háborúk miatt olyan nagy adósságba keveredett, hogy kénytelen volt eladni Észak-Magyarország nagy részét (Szepes, Sáros, Zemplén megyéket) Lengyelországnak, emiatt Esztergom helyett a Krakkói érsekség lett a római püspökök metropóliája, a görög katolikus hazai körzetei pedig Lemberg (Ljwov), illetve Pšemüszlt (Peremyšl) kapták magasabb központjuknak. Lemberg és Peremyšl között azonban nagy rivalitás volt, mivel néhány Peremyšl-i püspök korábban székesegyházi karnagy és zeneszerző volt. (Lásd a mellékelt magnókazettát, amely az észak-abaúji Gadnán készült (illetve Sziszón).

Ennek felvételei elárulják, hogy a dallamok nem Lemberg hatását mutatják, hanem „mást”. Ilyen módon a munkácsi (1775-től ungvári) egyházmegye Lemberg-től kapta az Irmológiont, a mai miskolci Exarchátus viszont Peremyšl-től.

Még szélesebb az idegen hatás Hajdúdorogon, ahol szerb, szlovén hatás érvényesült. (Ráczdorog – főleg 1606-tól) Bocskay-Rác a betelepülés –, de román hatás is, hiszen a dorogi román pap (1830-ig) a városka alpolgármestere volt.

1650-től majdnem minden hazai egyház 2-2 darab lemergi, illetve Peremyšl-i Irmológiont vásárolt meg gabonáért, és e könyvek nem bútordarabok voltak, hanem a napi szükséglet kielégítésére szolgáltak. Egyetlen másoló, Juhaszevics Iván több száz másolatát adta el. Még 1945 után is 38 lemergi Irmológiont használtak hazánkban.

KOCSIS FÜLÖP

KÁNTORTANÍTÓK MÚLTJA ÉS JÖVŐJE

A címben szándékosan fogalmaztunk így! Mert bár a múlt és jövő közé értelemszerűen kíváncsnak a jelen is, de vajon beszélhetünk-e a kántortanítók szolgálatáról jelen időben? Kántoraink vannak helyelközzel, és tanítók is, de a XIX. század közepén megjelent szó:¹ „kántortanító”, úgy tűnik, mára idejét múlta. Róluk szólva, sajnós, a múlt említése után mindjárt a jövőre kell ugrani. Ugyanakkor ezzel az ugrással a reményt is fölszillanthatjuk: talán van jövőjük, talán lesz még idő, amikor újra szerepet kapnak a kántortanítók az Egyházunk életében. Mégis e rövid beszámolóban a jelenről is szeretnénk szólni. Előtte áttekintjük, hogyan képezték a kántorokat régen, hogyan végezték szolgálatukat régen és ma, azután arra is rápillantunk, milyen kilátásaik vannak nekik – és nekünk – a jövőben.

1793-ban alakult meg Bacsinszky püspök idejében az Ungvári Kántor-tanítóképző Iskola.² Ez volt az első Éneklész Képezde Ungváron, ahol keleti szertartású katolikus kántorokat képeztek, mégpedig együtt a latin szertartásúakkal. I. Ferenc nevezte ki ebben az évben Popovics Demeter tanítót, hogy kántortanítókat képezzen a munkácsi egyházmegye tanköteles gyermekeinek oktatására. Ezekben az időkben még csak néhány hónapig tartott ez az elméleti kiképzés a kor követelményeinek megfelelően. 1808-ban Tudós Kricsfalusi György ungvári gimnáziumi tanár került az intézet élére. Egyébként ő volt az egyik első magyar nyelvű liturgia-fordítás létrehozója. Az ő igazgatósága alatt vált ketté a görög és római katolikus kántortanítók képzése. Addig ugyanis együttesen képezték a két szertartás kántortanítóit. Ekkor már két éves volt a képzés ideje (1843-44-es tanévtől).

Amikor a görög katolikus kántorképzés különvált, akkor abban eleinte teljesen elmaradt a zenei oktatás. Ugyanis nem volt szükség hangszerismeretre, mint a római katolikus kántoroknak. Helyette az

¹ *Etimológiai szótár*, Budapest 2004, 375.

² KAMINSZKY, G. (kiad.), *Emlék-Album az Ungvári Kir. Kath. Éneklész-Tanítóképezde 100 éves fennállásának jubileumára 1893-94-ik tanévben*, Ungvár 1894.

ószláv nyelv tanítását vették be. Majd csak 1862-ben Lichvartsich Mihály teológiai tanár hozta vissza a zeneoktatást a kántorok számára. Ebben az évben nevezték ki az intézet igazgatójává a lemondott Csurgovics János helyébe, aki nem volt hajlandó elrendelni a német tanítási nyelvet. A tanítás nyelve egyébként sokáig a magyar és a ruszin volt. Lichvartsich idejében lett a képzés három, majd Firczák Gyula püspöksége alatt (1868-ban) négyéves, az addigra kialakult egységes kántor-tanítóképzési rend szerint.³ Ennek az intézetnek volt egyébként énektanára és karnagya Boksay János is 1894-1909 között.

Háromféle diplomát adtak ki: tanítói, kántori és kántortanítói képesítésről. Ez mindig attól függött, hogy milyen képességei voltak a diáknak. Ebből érthetjük meg egyébként, hogy a „kántortanító” elnevezés voltaképpen a két szolgálat egybekapcsolásából származik. Ezekből az iskolákból olyan tanítók kerültek ki, akik egyben a kántori feladatokat is ellátták. Az iskola 100 éves fennállása alkalmából kiadott emlékkönyv számos értékes dokumentuma között található a következő, diákok munkáját értékelő bejegyzés:

A különös megjegyzések rovatában gyakran olvashatni: „kántorságra alkalmas, mert *jó szava vagon*”, és ezen jegyzetre úgy látszik igen nagy hangsúlyt fektetett; mert a gyenge, rossz *szavukat* mindig megróvja. És ez igen természetes! Hiszen népünk ma is szívesebben enged valamit a tanító szellemi képzettségéből, csak jó „szava” legyen, hogy a templomban szépen és erőteljesen énekeljen. Ez a gör. kath. faj egyedi saját-sága és magasztos szertartásunk nagyszámú és páratlanul álló énekeinek tulajdonítható. Lábjegyzet: Páratlanul álló, mert (a munkácsi e. megyei) templomi énekeinknek valami sajátos szép dallama van, mely hasonlít a göröghöz, de nem az, hasonlít az oroszhoz, de nem az; hasonlít és legközelebb áll a kievihez, legalább az ún. „kievskij roszpev” az alap hangja, de jobban melodizálva. A galíciai vagy eperjesi e. megyei szintén elüt tőle. Gyermekekortól minden szertartáson az összes nép énekelvén, a zene és ének iránti érzék annyira ki van fejlődve pórnépünkben is, hogy már vérében van jó énekessé lenni és jó éne-

³ BUBNÓ, T., *A magyarországi és a Kárpátok-vidéki görög katolikus dallamok eredete és variánsai*, (doktori disszertáció, kézirat, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem), Budapest 2004, 79.

ket hallani és követelni a kántortól. Köztudomású előttünk, hogy egyházi énekeinkben különösen a joni és dor hangnem, de minden újabbkori skalak temérdek variációi mily euphonicusan vannak képviselve, – ezeknek énekléséhez egyházunknak és népünknek jó szavu kántor-tanítóra van szüksége.⁴

A bejegyzés tehát arról is árulkodik, hogy nem csak a főpásztorok és más egyházi vezetők követelték meg az igényes, szép kántori szolgálatot, hanem az egyszerű hívek is. A korabeli beszámolókból tudjuk, hogy a gyakorlatban ez nem mindig valósulhatott meg. Nem egy püspöki körlevél teszi szóvá, a Görög Katolikus Szemle több cikke panaszkodik arról, hogy a kántorok nem állnak hivatásuk magaslatán. Újra és újra szóba kerül az énekek egységének a hiánya. Ennek csupán egyik oka az, hogy liturgikus dallamkincsünk vélhetően több forrásból származik. Vagy legalábbis több csatornán át érkezhetett hozzánk. Érdemes itt egy rövid kitérőt tenni.

Az első hittérítők a Rusz megtérítése során vélhetően a dallamokat is továbbadták a szláv népeknek. Erre ugyan nincsen bizonyítékunk, hiszen a dallamok lejegyzése csak jóval később terjedt el. A neumák⁵ használata nem ad biztos ismereteket a X-XII. században énekelt dallamokról. Mégis, mivel a korai szlávok keresztény kultúrája nagyrészt Bizánc lemásolása volt: építészet, ikonográfia, liturgia stb. terén, bizonyosan igaz ez a zenére is.⁶ Énekeinkben talán föllelhetők olyan dallammotívumok, melyek egyenesen a görög gyökerekre engednek következtetni.⁷ Beszélünk ezen kívül bolgár dallamokról, melyek díszítettségükben némileg eltérnek a szláv zenétől, de a görögötől is. A ma élő dallamaink zöme azonban egyértelműen szláv eredetű, másodlagos forrásuk tehát az ősi liturgikus centrum, Kijev. A Rusz nyugati területeire pedig Lemberg (Lvov, Lviv) közvetítésén keresztül fejtette ki hatását. Kárpátaljára is ezen az úton érkezett el liturgikus örökségünk.⁸

⁴ *Emlék-Album*, 8.

⁵ Szöveg fölé elhelyezett vonalak, jelek, melyek támpontot adnak az arra a szótagra énekelt hang hosszáról, illetve az azt megelőző hanghoz való viszonyáról.

⁶ DIMITRI, E. C., „A korakeresztény és bizánci éneklés története és gyakorlata”, in *Katekhón* 1 (2006) 119.

⁷ Erről bővebben CSELÉNYI, I. G., „A magyar görögkatolikus liturgia tetrachordos felépítése”, in *Magyar Egyházzene* 3 (2005/2006) 351-358.

⁸ Ezt gazdagon kifejti doktori disszertációjában Bubnó Tamás, de nem számol a Premysl-Eperjes csatornán keresztül érkezett hatásokkal. Lásd Petrassevich Nicefor kelet-szlavákiai liturgikus gyűjtéseinek anyagairól való értekezései, in *Musica Byzantina-*

Jóllehet, már a 1700-as évek elejétől léteznek irmologionok,⁹ amelyek egyebek között arra is hivatottak, hogy a liturgikus éneket egységessé tegyék, mégis évszázadokon át megmaradt nehézség, hogy a kántorok, vagy az éneklő közösségek a maguk tetszése szerint változtatnak azokon. A liturgikus dallamkincs rendkívüli gazdagsága is szinte készzeti erre azokat, akik ebben élnek.

E gazdagság és sokszínűség azonban mégsem válik mindig az esztétikai és spirituális értékek javára. S e ponton térjünk vissza a saját egyházi gyakorlatunkhoz, illetve még annak már nem annyira távoli múltjához! Hadd álljon itt egy kis írás 1918-ból, annak egy részlete, mely a Görög Katolikus Szemlében jelent meg.¹⁰

Olvasván a munkácsi e. m. fenkölt lelkű főpásztorának VIII. sz. körlevelében levő rendeletet, szívemet, lelkemet végtelen öröm tölti be s ez arra késztet, hogy újból fölszínre hozzam egyházi énekeink tanítását és azok éneklési módját.

Sajnos, amit a főpásztor mond, vonatkozik nem csak a munkácsi, de vonatkozik ép úgy a hajdudorogi, mint az eperjesi egyházmegyékre is. Mert, akinek volt módja hallani a három testvér-egyházmegye különböző hitközségeiben valamely szertartást, fájdalommal tapasztalhatta, hogy „ahány ház, annyi szokás”, ahány templom, annyiféleképpen énekelnek. Még az ugyanegy községben levő két templomban, sőt ugyanazon templom két kliroszán sem énekelnek egyformán.

A cikk szerzője az ének egyöntetűségének hiányát a kántorképzés elégtelen voltára vezeti vissza. Tapasztalati alapján a dallamok és szertartások ismeretét nem veszik elég komolyan az Intézetben tanuló diákok, de vélhetően a tanárok sem. Természetesen vannak kivételek, de a kántorságra készülőkben nem lát elég elszántságot a későbbi szolgálatra. Ez arra is utal, hogy ha a képző jól működik is, ez még nem elég ahhoz, hogy a kántortanítók magas szinten végezzék munkájukat az egyház, a hívek, a társadalom szolgálatában.

Ebből az írásból még egy másik figyelemreméltó tényre is fölfigyelhetünk. Lejjebb így folytatódik az írás:

Slavica-Hungarica, Eger 1988, illetve a szerző személyes tulajdonában lévő munkákat.

⁹ A liturgikus dallamok többé-kevésbé teljes tára.

¹⁰ TEMETŐ, J., „Egyházi énekeinkről”, in *Görög Katolikus Szemle* XII (1918) 22.

Egyházi énekünk zilált állapotának van más oka is. Ezek egyike az, hogy a kántoraink semmibe sem veszik a főhatóságok ama rendelkezését, hogy a hivatalosan kiadott „Egyházi Közénekek” dallamaihoz ragaszkodni kell. (És itt a lelkészek is hibásak, részben, mert a püspöki körleveleket a kántortanítóknak – legalább tudomásom szerint – soha nem mutatják meg, s így nagyon sok kántor – legtöbb – arra hivatkozik, hogy ő erről nem tud, nem is hallott.) Az „Egyházi Közénekek”¹¹ sok helyen a papi irodában, sok helyen az iskolai szekrényben van elhelyezve megérkezése óta, csak nem a templomban, vagy ha ott van is, belepte a por és a penész.

A Firczak Gyula püspök kezdeményezésére elkészült Boksay-féle irmologionnak is az lett volna a feladata, mint elődeinek, egyrészt, hogy rögzítse a meglévő dallamokat, és ezáltal következetesebben lehessen továbbadni a következő nemzedékeknek, de hasonló sorsra jutott ez is: elkészülte után sem vált egységesebbé, de kultúráltabbá sem az egyházi éneklésünk.¹²

Az egyházközségekben lévő gyermekek és hívek éneklésének minősége továbbra is a az egyes kántortanítók egyéni buzgóságán múlt. Természetesen számos olyan kántortanítóról tudunk, akik hivatásszerűen áldozták minden idejüket az énekek tanítására, kórus létrehozására és vezetésére, meg más kulturális rendezvények szervezésére. Talán föl sem tudjuk mérni, milyen sokat köszönhet görög katolikus egyházunk, de az egész magyar társadalom is ezeknek az áldozatos életű és sokszor igen nagy tudású, különleges képességekkel rendelkező kántortanítóknak. Akik szaktudásuk javarészét minden bizonnyal a Kántorképző Intézetben szerezték, de elkötelezettségüket és áldozatkészségüket Istentől kapott hitükből merítették.

Az Ungvári kántorképző mellett megemlíthetjük még a kántorképzésnek azt az ősi gyakorlatát, ahol az idős kántor ereje fogytán, vagy esetleg még hamarabb maga mellé állít egy vagy több fiatalembert, akiket a gyakorlat során bevezet a liturgikus énekek meg a szertartások ismereteibe. Ehhez hasonló egy másik gyakorlat – melynek nyomai né-

¹¹ Értsd *Boksay-Malinics irmologion*

¹² BUBNÓ, T., „The 200 year-old question: Hungarian Liturgy on Slavonic melodies?”, in *Pociatzky krestanskej hudby v Európe*, Brassó 2005, 232.

mely egyházközségben még ma is megtalálható –, hogy nem csak egy kántor vezette az éneket, hanem egy egész kis kántorcsoport, amely 3-4 néhol 8-10 főből állt. Ennek mindig volt egy vezetője, akinek a halálával vagy más ok miatti távozásával egy másik vette át a helyét. Az ilyen csoportokban megtiszteltetésnek számított, ha a vezető mellett szerepet kapott más valaki is, nyilván belőlük kerülhettek ki a következő vezető kántorok – hacsak nem mentek el papnak.

Még egy kicsit menjünk vissza a múlthoz. Az Ungvári Tanító- és Kántorképző 1945-ig működött. Mellette megjelent 1912-ben Munkácsan is egy tanítóképző, de ez királyi, később állami iskola volt, nem egyházi. Itt kántorképzés nem is folyt. Volt viszont zeneoktatás. A beszámolókból tudjuk, hogy leggyakrabban hegedűtanulást választottak a növendékek, mert ez volt a legolcsóbban beszerezhető hangszer.

1899-től viszont Ungváron egy Nőképző Intézetet is létesítettek. Főként a pap-árvák nevelésére, hogy ezzel segítsék az özvegy papnék nehéz helyzetét. Ebben az intézetben elemi és polgári iskola működött, és tanítóképző is. Itt kántorképzés nem folyt, viszont sok papné került ki ebből az iskolából.

A Tanító- és Kántorképző diplomával elvileg a püspök helyezte a kántort abba az egyházközségbe, ahol szükség volt rá. De sok emlék van arról, hogy újságok útján meghirdettek üres kántori helyeket, vagy fölajánlották, hogy cseréljenek. Olykor a püspök a körlevélben figyelmeztette a kántorokat, hogy az ő tudta nélkül ne változtassanak helyet. Mindezekből arra következtethetünk, hogy mégsem olyan dispoziációs szigorral helyezte őket a püspök, mint ahogyan a papjait.

1945-ben az ismert történelmi okok miatt hosszú időre megszűnt Ungváron a hivatalos kántorképzés. Dudás Miklós püspök ugyan felállította a Hajdúdorogi Kántortanító Képzőt 1942-ben, de az időszak ismert nehézségei rendkívüli megpróbáltatásokat okoztak az intézmény tanárainak és diákjainak. Az 1942-ben létesített kántor-tanítói iskola mindössze hat évig állt fent, 1947-ben képesítőztek első végzettjei, s a következő évben az iskolák államosításával az iskolát bezárták.¹³

A szervezett kántorképzés 40 éves kényszerű szünetelése ellenére, természetesen, folyamatosan voltak és ma is vannak kántorok az egyházközségben. Ezek nagy része magánúton, saját buzgóságának illetve a pap támogatásának köszönhetően szerezte meg kántori tudását. Nem egy közülük az említett módon, az idősebb kántortól tanulta meg a szük-

¹³ PIRIGYI, I., *A görögkatolikus magyarság története*, Nyíregyháza 1982, 30.

séges ismereteket. Az alábbiakban röviden áttekintjük, hogy milyen egyházi szervezésben kaptak támogatást ehhez az önképző munkájukhoz. Lejjebb pedig egy kis táblázatban próbáljuk összegezni, hogy a ma működő kántorok hol és hogyan részesültek ebben a szakmai támogatásban. (Az idősebb elődtől tanult kántorok jelzése a táblázatban Kt.)

– 1982-től kezdve vezette be Keresztes Szilárd püspök a kántorok lelkigyakorlatát Máriapócon. Itt a lelki töltekezés mellett énektanításban is volt részük az arra jelentkezőknek. Főként a szolgálatban lévő kántorok számára hirdették meg, s azok is vettek részt rajta a legnagyobb számban. Emiatt még nem volt alkalmas újabb kántorok betanítására. Viszont ennek köszönhetően sok, már-már elfeledett dallam elevenedett meg és került vissza (egy-két helyen) a gyakorlatba. (A táblázatban ennek jele Pp.)

– 1990-ben indult el Hajdúdorogon egy módszeresen fölépített kántorképző tanfolyam, amelyet Király Ernő vezetett, és amely a gyakorlati oktatás mellett hangsúlyosan hittani ismereteket is nyújtott. (Azért is, mert a szintén akkor induló hitoktató-tanfolyammal párhuzamosan működött.) Sajnos ez a két éves képzés nem folytatódott tovább. (A táblázatban ennek jele: Hd.)

– A Hajdúdorogi Gör. Kat. Gimnáziumban 1994-től Csinószki Mária énektanárnő vezetésével megszervezték a három éves kántorképzést, mely a gyakorlati oktatást is belevette a tananyagba. Ez az intézmény azóta is jól működik, de sajnos jobbra csupán az ott tanuló diákok számára elérhető. (Roppant sajnálatos azonban, hogy a mostanában sokat emlegetett „megszorítások” miatt a 2006/07-es tanévtől kezdve fölmenő rendszerben megszűnik a liturgikus ének oktatása a gimnáziumban! Liturgikus énekkultúránk szempontjából rendkívüli veszélyt rejt magában ez az intézkedés.) (A táblázatban a gimnázium kántorképzőjében részt vettek jele szintén: Hd.)

– 1992-95 között papok kezdeményezésére és Baán István vezetésével Miskolcon folyt egy tanfolyamszerű képzés a környékbeli érdeklődők számára. (Ez csekély hatása miatt nem jelezhető a táblázatban.)

– A 2005. és 2006. esztendőben Bubnó Tamás szervezett magas szintű egyházzenei képzést az érdeklődők számára. Ezek az egy hetes képzések főként a szórványban élő hívek számára kínált ismerkedési lehetőséget a magyar bizánci liturgikus énekkel, illetve annak időszerű kérdéseivel. (A táblázatban ennek jele: Bb.)

– Máriapócon pedig azóta is folytatódik papok és énektanárok bevonásával a kántorok lelkigondozása és oktatása alkalmankénti 2-3

napos együttlét során. Ezen azonban nem mindig ugyanazok vesznek részt, és a ritka találkozás is nehezebbé teszi a módszeres haladást a képzésben. Viszont nagyobb hangsúlyt kap a lelki képzés, amelynek szintén elengedhetetlen szerepe van a jó kántori szolgálatban. (A táblázatban ennek jele: Mp.)

Talán nem árt tudni, hogy a szomszédos Eperjesi Egyházmegyében az esperesi kerületeket bízták meg a kántorok tanításának megszervezésével. Ezek általában két éves oktatást kínálnak, és jószerivel csupán a dallamok megtanítására szorítkoznak. Bár létezik az egyházmegye által kiadott irmologion,¹⁴ melyet Papp István és Petrsevics Nicefor állítottak össze 1969-ben, s melynek alapjául a Boksay-Malinics irmologiont használták, mégis sok helyütt nem ez a mérvadó, hanem inkább a helyi gyakorlat. (Úgy tűnik, mind a mai napig érvényes, hogy az élő gyakorlatnak valamiképp nagyobb ereje van, mint a leírt kottának.). Hozzátehetjük még, hogy jelenleg a Munkácsi egyházmegyében nincsen kántorképzés. Próbálkozások voltak az utóbbi években, többször is meghirdették azt, de különböző okok miatt egyelőre nem sikerült ezeket a terveket megvalósítani.

De nézzünk szét inkább a hazai tájakon! Egy szűk körű magánfölmérés kicsit rávilágíthat arra, hogy milyen helyzetben vannak ma a kántorok és az egyházközségek a liturgikus ének tekintetében.

A fölmérést külön végeztük a Hajdúdorogi Egyházmegyében és a Miskolci Apostoli Adminisztrátúra területén. A csekély, de mégis jellemző különbségek jelzik, hogy van némi eltérés a két egyházi területünk között. A vizsgálódás nem teljes körű, az egyházközségeknek mintegy 76 %-ára terjedt ki. A következő pontokat vizsgáltuk:

1. Van-e kántor az egyházközségben?
2. Milyen korú és nemű a kántor?
3. A Szent Liturgián kívül végez-e rendszeresen templomi szer-
tartásokat.

Nevezetesen:

- a) szombati vecsernye
- b) vasárnapi utrenye
- c) vasárnapi vecsernye

4. Van-e valamilyen kántori végzettsége, illetve hol szerezte azt?

¹⁴ *Irmologion, Grekotalokickij Liturgijnj Spiv Eparchiji Mukaceskoji, Greko-Katolickij Ordinariat v Presovi, Eperjes 1970.*

Kántortanítók múltja és jövője

A következő válaszokat kaptuk százalékban kifejezve:

Kérdés	Hajdúdorog	Miskolc
Van-e kántor	58 %	82 %-
Ezek neme	61 %-a férfi, 39 %-a nő	76%-a férfi, 24%-a nő
Átlagéletkora	53,8 év	53,7 év
Szombati vecsernye	27 %	65 %
Vasárnapi utrenye	40 %	39 %
Vasárnapi vecsernye	64 %	74 %

4. Végül azt jelezzük, hogy az egyházközségekben szolgáló kántorok hány százaléka részesült valamilyen képzésben, és a rövidített jelek azt is mutatják, hogy a fősoroltak közül melyikben. (E vizsgáldás kiterjed azon személyekre is, akik bár nincsenek kántori szolgálatban, de részt vettek e „kántorképzők” valamelyikén.) (A Nyh* azokat a kántorokat jelzi, akik a Nyíregyházi Hittudományi Főiskolán szereztek kántori tudásukat.)

Kántorképzésben részesültek a Hajdúdorogi Egyházmegyében 53 %, a Miskolci Adminisztratúrában 65 %, a következő fősorolásban:

	Hajdúdorog	Miskolc
Kt.	5 %	5 %
Pp.	6,5 %	16 %
Hd.	5 %	16 %
Mp.	25 %	12 %
Nyh*	9 %	8 %
Bb.	2,5 %	8 %

Nem részesült képzésben: 46 %, illetve 35 %.

Az első és az utolsó adat összegzése még elszomorítóbb képet ad. Hiszen a fölmérés szerint az egyházközségek 58, illetve 82 %-ában van kántor, de ezeknek is csupán 53, illetve 65 %-a részesült valamilyen képzésben. Mely képzések is, mint fentebb láttuk, nagy értékeik mellett is nem mindenben módszeres, mindenre kiterjedő tudást nyújtanak. S a kántorok sem kántortanítók, feladatkörük többnyire a szertartások ének-kíséretében merül ki. Ki és hogyan adja tovább liturgikus kincseinket, melyek az életünket jelenti?

Mit tehetünk?

1. Kántoraink közül a legtöbben önkéntesek, tehát fizetés nélkül, legfőljebb a stóladíjból részesülve végzik önzetlen szolgálatukat. Nagy kár, hogy mindmáig nem kapnak méltó megbecsülést. Munkájuk afféle kisegítő szolgálatnak tűnik. Holott ha földidezzük a kántortanítók áldásos munkáját, jól látjuk, hogy mennyivel többet tehetnének nem csupán a hitélet föllendülése érdekében, hanem a ma oly igen megnyírbált keresztény kultúra építésében is. Természetesen más, kenyérkereső munkahely mellett ennél többre talán nem is képesek. Ha rendszeres fizetést kapnának, akkor nem csak megbecsülve érezhetik a munkájukat, de olyan embereket is meghívhatnánk erre a feladatra, akik egész munkaidejüket erre áldozhatják. Emellett jogosan lehetne megkövetelni tőlük a szaktudást és azt a többlet munkát, vagy legalábbis ahhoz hasonlót, amit a kántortanítók végeztek hajdan a szertartások ének kísérete mellett. Mai, munkanélküliségtől szenvedő társadalmunkban is többek számára jó lehetőséget nyújtana.

2. Ahhoz, hogy a fizetésből élő kántorok valóban jól képzettek legyenek, egy vagy több, mindenki számára elérhető színvonalas kántorképző intézményt kellene fölláttani.

3. Ennek tananyagául szolgálna az a kottás gyűjtemény, amely méltó utóda lehet a Boksay-Malinics irmologionnak. Ennek összeállítása természetesen óriási feladat, melynek részletezésére nem terjedhet ki e rövid, áttekintő tanulmány.

4. Hogy a kántorképzőben valóban színvonalas zenei és liturgikus oktatás legyen, áldozni kell arra, hogy mintegy kitermeljük azokat a szakembereket, akik avatott módon vezetik ezeket az iskolákat. A megújulását élő Hittudományi Főiskola helyet adhatna egy Keleti Liturgikus Ének Tanszék számára.

5. A zeneileg és hitismeretekben képzett emberek nagyobb száma lehetővé tenné az egyházi kórusok létrehozását. Ezek nem csupán zenei életünket színesítenék, de nagy szerepet kaphatnak egyházmegyéink híveinek énekkultúrájának javítása terén.

Sokan látják, mennyire nagy szükség van ma erre is. Romlásnak indult hazánkban belül talán mégis megvalósulhatna a nagy zenepedagógus álma: Legyen a zene mindenkié! Legalább a mi szűkebb házunk táján: Legyen a liturgiánk, liturgikus énekünk, zenei kincsünk mindenkié, aki vágyik arra, hogy ilyen gyönyörű módon dicsőíthesse az Istent!

GEBRI JÓZSEF

ÉNEKELJÜK MAGYARUL LITURGIÁNKAT!

Görög katolikus liturgiánk legnagyobb része éneklés által valósul meg. Mit is jelent az ének, az éneklés? Lexikális megfogalmazása így szól:

A légző hang- és beszédapparátusnak az a funkciója, mellyel az emberi deklamáció – fiziológiai és esztétikai törvények alapján – valamely zene gondolat kifejezőjévé válik. Az éneknek valamely szöveghez való viszonyában számos fokozat lehetséges, a legteljesebb szöveghez kötöttségtől akár a szövegtelen énekig.

Ebből a meghatározásból kirajzolódik a beszéd és az ének különbsége. Nézzük meg ezt közelebbről.

A beszéd gondolataink közlésének egyik eszköze. A hangzók képzése – akár magán vagy mássalhangzó – szinte ugyanúgy történik mint az énekléskor. Beszédünknek is van ritmusa, lejtése, lendülete, tempója, hangsúlyrendje, karaktere, érzelmi tartalma. Beszédünkben ezek a jellemzők a beszéd törvényszerűségeit követik, de aránylag kötetlenebbek, szabadabbak az egymáshoz való viszonyukban.

Az éneklésben mindezek a tulajdonságok „fiziológiai és esztétikai törvények” alapján működnek. Ha fiziológiai működésre gondolunk, elsősorban a hangképző szerveket kell számba venni:

A levegő egyenletes áramlását biztosítja a tüdő.

A hangszalagok működése, működtetése, hangmagasság.

A hangképző rezonátorok és hozzájuk tartozó szervek (ajkak, nyelv, száj) működése.

Lényeges különbséget a következők adnak:

A hang erőssége az éneklésben nagyobb.

A magasság-mélység az ambitus szintén nagyobb és határozott viszonytal bír.

A hangszín: jól zengő hang.
Artikulációnál: inkább az ejtett ajkak.

Ha az esztétikai törvények kerülnek szóba, akkor a zene törvényszerűségeit kell vizsgálni. Induljunk el a hangtól. A hang a rezgések által az agyban keletkezett érzet. A rezgések különböző részecskék (levegő, víz, szilárd test) mozgása. A zenei hang mindig periodikus rezgő mozgás eredménye. Tulajdonságai a következők:

magasság,
időtartam,
erősség,
szín.

A magasság a fizikai rezgésszámok törvényszerűségét követi. A másodpercenkénti rezgésszám meghatározott magasságot jelent. Ezek viszonyaiból jön létre a dallam. Az időtartam viszonylata: a ritmus, tempó.

A hangszín, a hangerő az érzelmi tartalmat erősítik. A zene nem egy hang, hanem azok egymásutánisága, azaz folyamata. Ez az időbeni folyamat hoz létre egy zenei gondolatot. Ennek a folyamatnak megvan a maga törvényszerűsége, természetes dinamikája, tempója, lendülete, mely megadja a zene varázsát, az érzelmek tükrét, lelki állapotunk világát. S ha ehhez a folyamathoz még szöveg is társul, akkor még bonyolultabbá válik, hiszen a szöveg kiejtésének törvényszerűségeit sem lehet figyelmen kívül hagyni. Ha a zene és a beszéd közötti különbséget kibővíteném, akkor hozzá kell tenni a következőket: A beszéd elsősorban az értelem megnyilvánulása, míg a zene az érzelem kifejezője. A kettő az éneklésben egyesül. Liturgiánkban különösen fontos ez: a teljes ember megnyilvánulása, hitének megvallása, Isten dicsőítése értelemmel és érzelemmel, azaz éneklés által.

Kanyarodjunk vissza a zene sajátosságai közül a hangmagassághoz, az abból eredő dallamokhoz. Nézzük meg liturgiánk éneklésében milyen problémákat jelent ez. Liturgiánk énekelt dallamai a jól ismert hétfokúságban születtek. Ez annyit jelent, hogy a hangok közötti távolságok – a hangközök – a fizikai törvények alapján is állandóak. Számunkra pedig azt, hogy ezeket tisztán kell énekelni. A lépések, ugrások eltalálása – intonációja – ránk nézve is kötelezőek, nem csak a hangszerekre.

Hogyan is keletkezik az emberi hang? A tüdőből kiáramló levegő a kifeszített hangszalagokat rezgésbe hozza. Ezt a rezgést erősítik fel az üregek. A hangszalag feszességét pedig az agy irányítja. (Nem lehet kívülről hangolni, mint a hegedűt.) Az a hang fog megszólalni, amit előre elképzeltünk! Ez a tiszta éneklés, az intonáció alapja. A dallamok emelkedése feszültséget, ereszkedése feloldást, katartikus élményt hoz létre. Ha az ének hamis, akkor ez a katartikus élmény elmarad, sőt ellentétessé válik. A legegyszerűbb és mindenki által énekelt felelet az: Ámen. A dallam alaphangról felfelé, majd az eredeti magasságára érve zár. Az Uram, irgalmazz szintén hasonló szerkezetet mutat. Intonációs problémát az okoz, hogy a felfelé haladás nem elég magas, de lehet az is, hogy az ereszkedésnél a hangszalag jobban szeretne „lazulni” aminek eredménye, hogy esik a dallam.

Ha az énekeinket megvizsgáljuk, szerkezetük többnyire ismétlődő sorokat mutat. A kezdő sor után (ami lehet az ismétlődő sor) két, esetleg három zenei gondolat váltakozik. Ezek a sorok általában zárt egységet képeznek. Valahol a középtájon található egy kiemelt hang – recitáló hang – melyre változó szótag kerül. Dallamaink záró sora olykor új résszel gazdagodik, sőt gyakori a hajlítás is. Miért nehéz ezeket tisztán énekelni? Egyik ok az ismétlések sokasága. Nehéz ugyanazt a zenei motívumot más-más szöveggel újra és újra énekelni. De nem lehetetlen azt egy adott magasságban tartani. Ehhez kell jó fül, türelem, zenei emlékezőképesség, gyakorlás és néha ellenőrzés. Érdemes néha felvételtől meghallgatni saját éneklésünket.

A recitativák éneklése még talán nehezebb: azonos magasságon (rezgésszámon) különböző hangzókat (hangszíneket) megszólaltatni jólgyakorlás kérdése is.

Hogy miért nehéz ezeket a dallamokat énekelni, a későbbiek során még szó esik róluk. Intonációs problémák az énekek felelgetésénél is előkerülnek.

a) Ha más hangszínű magánhangzókat mások énekelnek. Pl. Örökkön örökké – Ámen.

b) Ha magas és mély hangszínűek váltják egymást.

c) Ha több pap végzi a liturgiát, egyszerre kell énekelniük.

Szertartásaink bizonyos részei egy adott hang körül, de helyesebb azt mondani: egy adott hangnemben szólalnak meg.

Mi is a hangnem?

Ha egy dallam hangjait sorba rakom, akkor hangsort kapok. Ha a hangsor alaphangját a fizikai rezgésszám alapján megállapított hang-

hoz kapcsolom, akkor hangnemről beszélünk. (Pl. C-dúr). Sokféle hangsor színesíti énekeinket. Ha ugyanaz a hangsor vagy dallam magasabban vagy mélyebben szólal meg más-más hangszínnel, és erővel jelenik meg. Valaki úgy érzékeltette a hangnemeket, mintha egy teremben egyre több lámpát kapcsolnának fel, egyre világosabb lesz. Vagy hasonlíthatnánk ahhoz is, mintha egy-egy lépcsőfokon fellépnénk, messzebb látunk, messzebb hangzik hangunk. A különböző hangnemek tehát szint jelentenek. S nagyon fontos, hogy liturgiánk adott részei egységesen egy hangnemben szólaljanak meg. Ez teszi lehetővé és széppé, hogy a hívek is bekapcsolódjanak az éneklésbe. A hangnemek nem csak szint jelentenek, de a színnel együtt jelentős tartalommal is bírnak. Tudni illik, hogy ha a magasságot változtatom felfelé, akkor azok energiahordozóvá válnak (erősebben szólalnak meg). Gondoljunk a zongora húrjaira: hogy ugyanolyan erővel szólaljon meg egy nagyon magas hang, ahhoz sokkal erősebben kell megütni azt. Ebből adódik, hogyha ugyanazt a dallamot magasabban énekeljük, akkor az nem csak világosabb színű, de erőteljesebb, ezáltal nyomatékkal bír. Tehát ha fontosnak tartok valamit, azt az énekben is megvalósíthatom. Pl. a Mi Atyánk előtt: És méltass minket. Vagy a már nyolcszor énekelt Feltámadt Krisztus utolsó megszólaltatásánál a papi ének egy hanggal magasabban indul, ezáltal ünnepélyesebbé, magasztosabbá válik.

A tropárok, sztihirák dallamai különböző hangsorúak. Összekapcsolásuk a szertartásuk énekeiben szinte minden változatban megjelent. Az előverset éneklő kántoroknak ez az egyik legpróbáratevőbb feladatuk. Vannak, akik (kivételesen) veleszületett adottsággal, jó zenei érzékkel, mások nagyon sok gyakorlással és „rákészüléssel” tudják ezeket szépen és jól énekelni. (A szertartások előtt érdemes a kapcsolásokat elénekelni, nem csak elképzelné.)

Ha a hangnemeket emlegetem, még néhány megjegyzést hadd tegyek. Milyen hangmagasságban énekeljék, végezzék a liturgiát a papok, egy-egy éneket a kántor?

Legfontosabb szabály, hogy lehetőleg a közepes magasság és természetesség, amire a hívek is tudnak felelni, illetve bekapcsolódni. Ha ünnepélyesebbé, magasztosabbá szeretnénk tenni, akkor emeljük fél, esetleg egy hangot.

Liturgikus éneklésünk egyik sarkalatos pontja tehát az intonáció, a tiszta éneklés, a hangközök pontos éneklése.

Második: a hangok időtartama. Mivel liturgiánk szövegének formája szabad próza, ezért az énekelt dallamaink ritmusát elsősorban a

szöveg ritmusa határozza meg. Itt azonban két dologra hívom fel a figyelmet.

A papi ének záró hangjára. Ne legyen hosszú sem, és rövid sem! Inkább halkuljon. A keleti szertartásban az énekkar végig tartja a hangot, míg a pap az ekténiát éneкли.

A magyarban is az „á” és „é” hangzónk hosszú, tehát igyekezzünk ezt hosszan énekelni! Ugyancsak fordítsunk figyelmet a kettős mássalhangzók kiejtésére.

Milyen legyen a tempó?

Alapszabály: Érthető legyen mindenki számára, és ezáltal lelkünk üdvét szolgálja. Ha visszhangos a templom, legyen lassabb.

A hívek is be tudjanak kapcsolódni az éneklésbe.

A papi ének és a felelet lehetőleg azonos tempót öltson.

Vannak dallamok, amelyek lendületesebbek, vannak amelyek kimondottan lassúak. (Nálunk ilyen kevés van, de az fontos, hogy maradjon olyan.)

Milyen legyen a hangerősség?

Szertartásainkra nem jellemző a hangerősség változtatása. Nem is indokolt. Érthető és hallható legyen az ének még az idősebb hívek számára is.

Lehetőleg akiknek nagy zengő hangjuk van, nem biztos, hogy a jó Isten nem hallja őket, ha szolidan énekelnek. Egyébként gondoljanak arra, hogy 70-80 évesen is olyan jó hangjuk maradjon.

Akik kisebb hangerővel rendelkeznek, azok igyekezzenek hangjukkal betölteni a templom belső terét! Indokolatlanul pedig ne változtassunk hangerőt.

Legyen-e mikrofon?

Nagy templomban – visszhang miatt – talán igen, de nem szeretem, mert a közvetlen emberi hang átalakul az elektromosság által és elveszíti személyes jellegét. (De ma már igen jó berendezések kaphatók.)

Ha beteg a hangszalagunk (megduzzadva mély hangot ad), lehetőleg lazán, erőlködés nélkül és főleg természetes hangerővel énekeljünk. Hangszalagunkat védeni kell a hidegben is. Ha megerőltetjük, még nehezebben gyógyul!

Az emberi hangszín a szertartásunkban nem olyan lényeges. Annál fontosabb, hogy mindenki a saját – neki legjobban megfelelő hangszínnel – azaz természetes hangszínnel énekeljen.

Mi is a hangszín? A fél vagy részhangok számának és azok erősségének függvénye. Az emberi hangszínt elsősorban a rezonátorok

(mellüreg, arc, orr stb.) határozzák meg. Ez mindenkinél más! Ne akarjunk adottságainkkal ellentétes hangot képezni. Liturgiánkban a zsolozsma deklamációs énekeit felváltva úgy énekelte a két csoport, hogy a magas és mély hangszínük felelgettek egymásnak.

Fontosabb a hangszín a szöveg helyes és érthető tiszta éneklésében. Énekelni csak a magánhangzókat tudjuk (+m +n). A mássalhangzók képzése a szép éneklés alapköve, a tiszta intonáció alapja. Minden nyelvnek megvan a maga sajátos artikuláció bázisa. A magyar nyelv éles különbséget tesz a rövid és hosszú magánhangzók között. Tehát mivel az énekben a hangzók eleve hosszabb ideig szólnak, ezért még különösebb figyelmet kell rájuk fordítani. Nem csak a levegővételnél, de a megszólalás pillanatában is másképp artikulálunk, ha röviden vagy hosszán énekelünk egy hangzót. Fontos megjegyezni, hogy a magyar kiejtésben az „á” és „é” hangok mindig hosszúak.

A helyesen képzett mássalhangzók biztosítják a szöveg tagolását, a tiszta szövegkiejtést. Zenei hátrányuk, hogy egy pillanatra megszakítják a folyamatot (mivel lezárják a levegő útját) de ez szinte jelentéktelen. Ezért énekléssel a mássalhangzókat puhábban lehet képezni. Ez nem azt jelenti, hogy a szövegeket elhagyhatjuk. A kettős mássalhangzókat azonban illik és kell kettőzve énekelni. Esetleges eltúlzásuk súlyos hiba!

A mássalhangzótörvényeink az éneklésnél még feltűnőbbek, mint a beszédben. Ezért ezekre is oda kell figyelni. (Pl. igazodás, hasonulás, összeolvadás torlódás/rövidülés.) Például az „éljen soká” kiejtése az éneklésben „éjjen soká”.

Mivel az énekelte szövegeink formája szabad próza, ezért valóban sok és jelentős szabadságot kap az énekes. A zenei folyamat nincs belesűrítve a metrumok rendszerébe, ezért a szöveg értelmezése kiemelkedő szerepet kap. Szinte elénekelhetjük a vesszőket, kiemelhetünk egy-egy szót, szókapcsolatot (jelző-jelzett szó), értelmezhetőbbé válik a szöveg, hamarabb eljut a tudatunkig, jobban tudunk vele azonosulni.

Nagy jelentőségét akkor érthetjük meg igazán, ha egy népénekre gondolunk, vagy versbe szedett szöveg éneklésére, ahol néha még egy szókapcsolatot, mondatot is kettévág a zenei szerkezet: s d d t.

Mert a mindenek királyát stb...

A mi liturgiánk éneklésében van idő és mód betartani a magyar nyelv hangzótörvényeit, megvalósítani a szó- és mondathangsúlyt a sajátos artikuláció világát, azaz magyarul énekelni!

És mégis gondban vagyunk, mert mégsem tudjuk mindig összeegyeztetni a magyar szöveget az ószlávól átvett, átöröklött dallamokkal.

A prozódia a zenei és szövegi hangsúlyrenddel foglalkozik. Amikor a kétfajta hangsúly egybeesik azt a legjobb énekelni. Ilyen pl. a Feltámadt Krisztus húsvéti tropárunk. Itt a szavakra eső (első szótag) súly és a zenei „súly” egybeesik.

Milyen a zenei súly?

- a) ha a metrumban az ütemvonal után első lüktetésre kerül a hang,
- b) ha külön jelzést kap,
- c) ha hosszabb, mint az előző hang,
- d) ha magasabb, mint az előző hang,
- e) ha késleltetve szólal meg,

továbbá ezek kombinációja. Ebből leszűrhető az is, hogy milyen sokszor nem esik egybe a két hangsúly. Az első kettőt liturgiánkban alig használjuk, alig találkozunk vele (esetleg népekeknél). A többi – éppen a magyartól elütő ószláv hangsúlyrend miatt – igen gyakran nehezíti meg éneklésünket. Ezeket a problémás helyeket jó zenei érzékkel meg lehet oldani.

Új szöveggel ellátni egy merőben más zenei anyanyelvű dallamot óriási feladat, néha szinte megoldhatatlan. Különösen akkor, amikor ez a szöveg liturgiánk szövege, amely a magyar nemzeti fonetikának sajátosságait viseli, melyet változatlanul kellett illeszteni a meglévő dallamokhoz. Erre vállalkozott Boksay János és Malinics József a magyar nyelvű Irmológion kiadásával.

Ha összevetjük a magyar és ószláv kiadás dallamait, a következőket állapíthatjuk meg:

Vannak azonos dallamok azonos szótagszámmal és hanggal.

Találunk rövidítéseket a magyar változatban, ugyanakkor bizonyos helyeken bőséges betoldást. Ismét más helyen hajlításokat.

Ezek tanulmányozása, sőt „magyarosítása”, nem kis feladatot jelent. Ezeknek a dallamoknak éneklése néha nagyon nehéz. Innen is ered az olykori intonációs nehézség, a szöveg és dallam ellentétes irányú lejtése, dallamok hangjainak kiugrása stb.

És mégis nekünk ezeket a meglévő, sokak által ismert és énekelt dallamokat magyarul kell énekelni. A rossz hangsúlyokat lágyra venni, a ritmusokat a magyar kiejtéshez igazítani, a dallamot érthető szöveggel értelmezve megszólaltatni. És ez nagyon fontos, hiszen a görög katolikus szertartásban „a liturgia és a liturgikus ének egy és ugyanazon dolog” –

írja Dobszay László. Az éneket a legkisebb részletéig a liturgia alakítja. Minden, ami liturgia, valamely módon egyben ének is. Minden, amit énekelnek, maga a liturgia. Az ének nem más, mint a megszólaló liturgia. Elsődleges a liturgia szöveganyaga. Az ének feladata, hogy ezt hol énekbeszéddel, hol dallamosabb műfajokkal hangzóvá tegye. Az utrenye egy órányi liturgiája megszakítatlan ének.

Ezért elvárható, hogy a rendkívül értékes szöveg mellé egyenrangúan szép ének kapcsolódjon, hiszen így nyilvánul meg a teljes ember értelmi és érzelmi egységében hitének megvallása, Isten dicsőítése.

Így teljesüljön a zsoltár szava:

„Énekeljete az Úrnak új éneket!” s hozzátehetjük: Magyarul!

PREGUN ISTVÁN

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS ZÁRSZÓ

Főtisztelendő Kolléga Urak!
Kedves Vendégeink!
Kedves Hallgatóink!

Miután elhangzottak az előadások, a levezető elnöknek egyetlen kötelessége van: elmondani a szimpóziumot befejező zárószót.

Mindenek előtt engedjék meg, hogy egyik személyes élményemet megosszam Önökkel. Az egyik ifjúsági lelkigyakorlaton megkérdeztem a fiatalokat: mondják el, mi jut eszükbe, ha ezt a szót hallják: „görög katolikus”? Nagyon szép és igen tartalmas válaszok hangzottak el. „Ha ez a szót hallom, hogy görög katolikus, ott érzem magam a nagy-pénteki körmenetben, és *együtt éneklek* falum népével: »Az istenfélő József levén a fáról a te legtisztább testedet...«” – mondta az egyik főiskolás kislány. „Ott látom magam a zsúfolt templomban karácsony éjszakáján és meghatottan *együtt éneklek* a többiekkel Izaiás próféta énekét: »Velünk az Isten, értsétek meg nemzetek...«” – szólalt meg az egyik fiatalember. „Nekem mindig Húsvét szent éjszakája jut eszembe” – jegyezte meg egy másik leány. „Oly boldog vagyok ilyenkor, hiszen Krisztus győzelmének lehetek részese, amikor a hívő közösséggel *együtt éneklek* a feltámadás gyönyörű himnuszát: »Feltámadt Krisztus halottaitól, legyőzte halállal a halált, és a sírban lévőeknek életet ajándékozott!«”.

Ezekből a megnyilvánulásokból két következtetést vonhatunk le. Az egyik az, hogy fiataljainknak Görög Katolikus Egyházunkhoz való tartozását alapvetően a liturgia határozza meg. A másik következtetés pedig, hogy a fiatalok számára az *együtt énekel*t liturgia a legfontosabb, ez adja nekik az igazi élményt.

Ma délután megemlékeztünk Boksay Jánosról, arról a munkácsi egyházmegyes áldozópapról, akinek igen sok részben köszönhető a magyar liturgikus „együtt éneklés”. A 100 esztendővel ezelőtt általa kiadott *Iromlógion* ugyanis mind a mai napig meghatározza a Hajdúdorogi Egyházmegye liturgikus dallamkincsét.

Dr. Ivancsó István tanszékvezető tanárunk mondta el a hivatalosan távollévő dr. Keresztes Szilárd megyéspüspök úr helyett megnyitó gondolatait. Rámutatott a liturgikus szimpóziumoknak hármas célja van. Az első, liturgikus örökségünk, hagyományaink mentésére, a második liturgikus önazonosságunk, identitás tudatunk elmélyítése, a harmadik pedig ősi liturgiánk szeretetének és megbecsülésének erősítése. Ezt a hármas célt kívánja szolgálni a jelen tudományos összejevetel is.

Ezután *Boksay Péter* V. éves hajdúdorogi egyházmegyes papnövendékünk – mint Boksay János dédunokája – a rokon melegségével és szeretetével idézte fel a dédapa életrajzát. Külön örömünkre szolgált, hogy hallgatóságunk soraiban köszönthettük a szép számban megjelent Boksay rokonságot is.

Dr. Ivancsó István tanszékvezető tanárunk „A Boksay-Malinics Irmológion a Hajdúdorogi Egyházmegyében” címmel nyitotta meg a tudományos előadások sorát. Részletesen bemutatta Firczák Gyula munkácsi püspök pástorlevele alapján az Irmológion kiadásának indokait, a főpásztornak a dallamtár bevezetésére irányuló kemény rendelkezését, az oktatási intézményekben való szigorú oktatását és alkalmazását. Rámutatott a hazai fogadtatásra is. Orosz Pál ajaki esperes-paróchus, Hreskó János nyíregyházi kántortanító, Mosolygó József paróchus, Kerek György makói és Bihari Aladár nyirgyulaji kántortanítók jogos kritikái és javító szándékú észrevételeinek részletes elemzésekor úgy érzem, az előadó a mának is üzent. Mai éneklési módunkban is sajnos megtalálhatók mindazok a hibák, visszasságok, amelyek ár az *Irmológion* kiadásakor és annak bevezetésekor léteztek. Nagy kár, hogy a kifejezetten magyar irmológion tervezett kiadása Miklósy püspök idején elmaradt, sutóda, Dudás püspök sem adott ki újat.

Az előadók között lett volna *Petrasevits Nicefor* atya is, aki sajnálatos kórházi kezelése miatt nem tudta vállalni „A Boksay Irmológion ósláv és magyar változatának differenciái” című előadása megtartását. Előadásának rövid, írott változatát elküldötte, míg az általa közölt szóbeli kiegészítést Kocsis Fülöp szerzetes atya és Boksay Péter papnövendék mondták el. A két változat összevetését, az igen sok különbséget szakszerűen, szellemesen és világosan – élő énekszóval – mutatták be.

Kocsis Fülöp szerzetes atya a „Kántortanítók múltja és a jövője” címmel tartott előadást. A történeti háttér szellemes bemutatásával 1793-tól kezdődően megrajzolta a görög katolikus kántorképzés fontosabb állomáshelyeit. Ismertette a munkácsi egyházmegyei kezdeményezések magyarországi hatásait, majd a jövő lehetőségeinek felvázolásával

bemutatta a jelenlegi magyarországi helyzetet. Ez sajnos, egyáltalán nem ad okot a derűlátásra. Igen kevés egyházközségben működik főállású, képzett kántor, szervezett és igényes kántorképzés pedig évek óta nincs hazánkban. Ezt a hiányosságot mindenképpen gyorsan meg kell szüntetni, mert képzett kántorok nélkül elsilányul és elszegényedik a közös liturgikus énekkultúra.

Gebri József ny. főiskolai tanár „Énekeljük magyarul liturgiánkat!” című előadását nagy várakozás előzte meg. Gebri tanár úr a szakember óriási tudásával ismertette a hangképzés fontosabb fiziológiai és antropológiai folyamatait. Rámutatott a beszéd és az éneklés közötti különbségekre, kiemelve az utóbbi döntő fontosságát és hatását az emberi kapcsolatokban. Beszélt az éneklés közben előforduló gondokról és hibákról. Felhívta a hallgatóság, különösen pedig a jelenlévő papság figyelmét a liturgikus éneklés közben igen szigorúan betartandó szabályokra (tempó, hangerősség, hangmagasság stb.).

Most, amikor bezárom a VI. Liturgikus Szimpóziumot, szeretném mindannyiunk nevében őszinte köszönetemet kifejezni dr. Ivancsó István tanszékvezető tanártársunknak a szervezés munkájáért. Fogadják az előadók hálás köszönetünket, tartalmas és színvonalas előadásaiként. Munkájuk nyomán hiszem, hogy gazdagabban térünk haza.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

VI. Liturgikus szimpozion

a

Boksay-Malinics *Irmológion*
megjelenésének 100. évfordulója
alkalmából

2006. november 16-án
a Hittudományi Főiskola dísztermében.

Az idén száz esztendőös jubileumát ünneplő Boksay-Malinics *Irmológion* - bár a Hajdúdorogi Egyházmegye liturgikus dal-lamkincsét mind a mai napig egyértelműen meghatározza - ed-dig nem kapott megfelelő szakiro-dalmi méltatást a magyar görög katolikus egyház részéről. Csupán a kezdeti, a kiadása körüli híradások jelentenek ez alól némi kivételt.

Később pedig a 20. század első évtizedeiben fellángolt sajtóvita rövid lélegzetű tudósításai emlé-keznek meg róla, miközben az egy-séges éneklési mód kialakítása ér-dekében hol egyértelműen pozitív példának, hol kevésbé példaadónak tekintették.

Azt mondhatjuk tehát, hogy *Irmológionunk* csöndes szolgálóként volt jelen a száz év jelentős részében, s ma is rá alapozódik a Hajdúdorogi Egyházmegye, sőt az egész magyar görög katolikusság liturgikus éneklési módja és gyakorlata.

A két nyelven (ószlávul és magyarul) megjelentetett nagy-alakú kottás könyvből a magyar görög katolikusságban termé-szetesen a magyar nyelvű változat terjedt el, mely „a magyar ajkú hívek használatára” készült. Így, anyanyelvünkön ajánlot-ták a szerzők a megyéspüspöknek a munkájukat.

Ez a mű határozta meg tehát a magyar görög katolikus egy-házban a liturgikus éneklés módját. S ezt a szerepét máig is betölti. Szimpozionunk ennek kíván emléket állítani.

A szimpoziumot a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudomá-nyi Főiskola Liturgikus Tanszéke rendezi a Boksay-Malinics *Irmológion* megjelenésének 100. évfordulója alkalmából 2006. november 16-án.

Program

Mennei király - Közös ének

15.00 - **Megnyitó** - Dr. Keresztes Szilárd megyéspüspök

15.10 - **Boksay János életrajza** - Boksay Péter hittudományi főiskolai hallgató

15.20 - **A Boksay-Malincs Irmológion a Hajdúdorogi Egyházmegyében** - Dr. Ivancsó István liturgikus tanszékvezető

15.50 - **A Boksay-Irmológion ószláv és magyar változatának differenciái** - Petrasevits Nicefor

16.10 - **Kántortanítók múltja és jövője** - Kocsis Fülöp szerzetes atya

16.30 - **Énekeljük magyarul liturgiánkat!** - Gebri József főiskolai tanár

16.50 - **Diszkusszió**

17.00 - **Összefoglalás és zárszó** - Dr. Pregun István főigazgató

Valóban méltó - Közös ének

A 2006. november 16-án, a Hittudományi Főiskola dísztermében (Nyíregyháza, Bethlen G. u. 13-19.) rendezett szimpozionra tisztelettel meghívjuk és várjuk.

Liturgikus Tanszék

Cím: 4401 Nyíregyháza, Pf. 303. – **E-mail:** ivancsoi@atanaz.hu

**A szimpozionhoz kiállítás
csatlakozik, mely a földszin-
ten megtekinthető.**

**A SZIMPOZIONON RÉSZT VEVŐK NÉVSORA
(A hallgatóinkon kívül)**

Bacsó János	–	Tiszaeszlár
Damjanovics József	–	Sátoraljaújhely
Dobos Imréné	–	Nyíregyháza
Gánciz Endre ifj.	–	Nyíregyháza
Gánciz Endre	–	Kótaj
Gerberi Éva	–	Nyíregyháza
Gorcsa György	–	Tokaj
Hollós János dr.	–	Téglás
Horváth Tamás	–	Nyíregyháza
Ignác András	–	Zemplénagárd
Ignác Andrásné	–	Zemplénagárd
Iski István	–	Gávavencsellő
Janka Ferenc dr.	–	Nyírszőlős
Janka György dr.	–	Nyíregyháza
Kicsák György	–	Tiszaújváros
Kiss Andor dr.	–	Újfehértó
Kocsis Imre	–	Tiszavasvári
Kocsis Imréné	–	Tiszavasvári
Kondás Sándor	–	Nyíregyháza
Kovács Endre	–	Vajdácská
Kovács Endréné	–	Vajdácská
Kruppa Tamás dr.	–	Nyíregyháza
Márku László	–	Napkor
Márku Lászlóné	–	Napkor
Melles Tivadar dr.	–	Végardó
Nagy Tibor	–	Csegöld
Nyirán János	–	Nyíregyháza
Obbágy László	–	Baskó
Obbágy László dr.	–	Nyíregyháza
Obbágy Miklós	–	Miskolc
Oláh Miklós	–	Hajdúszoboszló
Papp Zoltán	–	Nyíregyháza
Pásztor István	–	Debrecen

Dr. Pregun Istvánné	–	Nyíregyháza
Sebődi Miklós OSBM	–	Tarcal
Seszták István dr.	–	Nyíregyháza
Sivadó János	–	Tornyospálca
Sivadó János dr.	–	Gödöllő
Sivadó Jánosné	–	Tornyospálca
Sivadó Miklós	–	Rudabányácska
Soltész János dr.	–	Nyíregyháza
Szabados Mária	–	Petneháza
Szabó Sándor	–	Oros
Szabó Sándorné	–	Oros
Szaplonczay Györgyné	–	Nyíregyháza
Szűcs Mihály	–	Szakoly
Szűcs Mihály ifj.	–	Szakoly
Tarapcsák János	–	Nyírmártonfalva
Tarapcsák Jánosné	–	Nyírmártonfalva
Telenkó Miklósne	–	Sárospatak
Vatamány Sándor	–	Érpatak
Verdes Enikő	–	Nyíregyháza
Zuró József	–	Nyíregyháza

TARTALOM

Ivancsó István: Megnyitó	5
Boksay Péter: Boksay János életrajza	9
Ivancsó István: A Boksay-Malincs <i>Irmológion</i> a Hajdúdorogi Egyházmegyében	13
Petrasevits Nicefor: A Boksay-Irmológion ószláv és magyar változatának differenciái	33
Kocsis Fülöp: Kántortanítók múltja és jövője	39
Gebri József: Énekeljük magyarul liturgiánkat!	49
Pregun István: Összefoglalás és Zárszó	57
A szimpozionon részt vevők névsora	65
Tartalom	67

A „LITURGIKUS ÖRÖKSÉGÜNK” SOROZAT FÜZETEI

- I. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk I. Az első magyar nyomtatott Liturgikon megjelenésének 120. évfordulójára 2002. április 18-án rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 8.), Nyíregyháza 2002, 57 p. ISSN 1785-2722 ISBN 963 212 806 0
- II. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk II. A Krucsay-féle liturgiafordítás faksimiléje kiadásának alkalmából 2003. október 30-án rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 10.), Nyíregyháza 2003, 67 p. ISSN 1785-2722 ISBN 963 212 812 5
- III. Ivancsó, I. (szerk.), *A 125 éve alakult hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság utolsó műve, a Danilovics-énekkönyv megjelenésére 2004. április 29-én rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 11.), Nyíregyháza 2004, 92 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 963 8665 033
- IV. Ivancsó, I. (szerk.), *A Paraklisz önálló megjelentetésének centenáriumára 2005. április 29-én rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 12.), Nyíregyháza 2005, 92 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 963 86650 4 1
- V. Ivancsó, I. (szerk.), *A vatikáni magyar nyelvű Szent Liturgia 40. évfordulója alkalmából 2005. november 17-én rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 13.), Nyíregyháza 2005, 60 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 963